

Opinnäytetyö (AMK)
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipalvelutyö
2012

Paula Kajala

”TOTTA KAI MÄ TEEN, MÄ HOITAA...”

– maahanmuuttajanuorten kokemuksia
perheenyhdistämisistä

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma | Sosiaalipalvelutyö

Syksy 2012 | 52 + 3

Outi Kivinen

Paula Kajala

”TOTTA KAI MÄ TEEN, MÄ HOITAA...”

Tutkimukseni tavoitteena oli kartoittaa maahanmuuttajanuorten kokemuksia perheenyhdistämisistä. Lisäksi tavoitteena oli kartoittaa erilaisia erityisesti perheenkokoajanuoriin kohdistuvia odotuksia perheenyhdistämistilanteissa.

Tutkimustani varten tekemäni haastattelut toteutin Erytishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:ssä, joka tarjoaa tuettua asumista maahanmuuttajanuorille. EHJÄ ry:n toiminta on alkanut vuonna 1983. EHJÄ ry on valtakunnallisesti toimiva järjestö. EHJÄ ry:n antaman tuen tarkoituksena on edistää nuorten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja lisätä heidän itsenäistä selviytymistään arjessa. (EHJÄ ry 2012.)

Tutkimukseni nojaa haastatteluihin, jotka tein EHJÄ ry:n tiloissa haastatteleamalla järjestön viittä entistä tuettua nuorta. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja. Haastatteluissa keskityttiin erityisesti nuorten omiin kokemuksiin perheenyhdistämisistä.

Haastatteluista kävi ilmi selvästi nuorten kokeneen perheenyhdistämiset myönteisesti. Perhe koettiin nuorten keskuudessa voimauttavana elementtinä, vaikkei se aina ulkopuolelta katsottuna siltä tuntuisikaan. Tutkimukseni keskeisimpiä tuloksia oli nuorten saamat erilaiset roolit perheenyhdistämistilanteissa.

Perheenyhdistämissiin liittyvää lainsäädäntöä on viime vuosina tiukennettu huomattavasti Suomessa. Erityisesti yksintulleiden alaikäisten näkökulmasta tämä ei ole ainakaan edistänyt kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Tulevaisuudessa kolmannen sektorin toimijat ovat avainasemassa kehittämässä ja edistämässä maahanmuuttajien – ja erityisesti nuorten maahanmuuttajien – kotoutumista.

ASIASANAT:

Akkulturaatio, kotoutuminen, maahanmuuttajat, perhesuhteet, perheenyhdistäminen

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of Social Studies | Social Services

Autumn 2012 | 52 + 3

Outi Kivinen

Paula Kajala

”OFCOURSE I DO IT, I HANDLE IT...”

The aim of my research is to study the experiences of young immigrants on family reunification. Another goal was to find out what kind of expectations are directed at the adolescents that act as the reunifying family members.

I conducted the interviews for my research at the Federation of Special Welfare Organisations (EHJÄ ry), which is a national organisation founded in 1983 with the purpose to offer supported housing services for young immigrants. The aim of the organisation is to advance the youths integration to the Finnish society and to support their independent survival skills that are needed in everyday life. (EHJÄ ry 2012.)

The study is conducted interviewing five of their formerly supported young immigrants. The personal interviews were held in the facilities of EHJÄ ry. The interviews focused on the personal experiences of the young immigrants on family reunification.

The interviews show us that the youngsters regard family reunifications as a positive thing. Family is seen as an empowering element, although that isn't something that often shows outside. The interviews identify clearly the different roles of the young immigrants in family reunification from different points of view.

The Finnish laws involving family reunifications have in many ways been tightened in recent years. The minors who have immigrated to Finland alone see that this has not improved the integration to Finnish society. In the future third sector parties are in a key position in developing the integration of the immigrants, particularly the youth.

KEYWORDS:

Acculturation, family relations, family reunification, immigrants, integration

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 YKSINTULLEET ALAIKÄISET TURVAPAIKANHAJIJAT	8
3 PERHEENYHDISTÄMINEN	12
3.1 Perheenyhdistämisen perusteita.	12
3.2 Perheenyhdistämiseen liittyvät lait	13
4 KOTOUTUMINEN	17
4.1 Kotoutuminen	17
4.2 Perheen akkulturaatio	19
4.3 Kotoutumisprosessi perheenyhdistämisissä	22
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	26
5.1 Tutkimuksen tausta ja tarve	26
5.2 Tutkimuskysymykset ja tavoite	27
5.3 Tutkimusmenetelmä	28
5.4 Aineiston hankinta ja analyysi	29
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	32
6.1 Odotus	33
6.2 Uusi arki – perhe vihdoon Suomessa	37
6.3 Arjen vakiintuminen	39
7 YHTEENVETO TULOXSISTA	41
8 POHDINTA	45
8.1 Tavoite, menetelmät ja saadut päätulokset	45
8.2 Työn ja menetelmien arviointi	46
8.3 Tutkimuksen luotettavuus	47
8.4 Toiminta- tai kehittämis ehdotukset toimeksiantajalle	48
8.5 Jatkokehittämis ideat	49
LÄHTEET	51

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko

Liite 2. Kotoutumiskaari (SPR)

KUVIOT

Kuvio 1. Perheenyhdistämisprosessin kuvaus. 23

TAULUKOT

Taulukko 1. Akkulturaation nelikenttä (mukaillen Phinney ym. 2006, 74). 17

1 JOHDANTO

Perheenyhdistämiset on tuttu ilmiö maahanmuuttajien keskuudessa. Vuosittain Maahanmuuttovirastossa käsitellään noin tuhat hakemusta, joista suunnilleen puolet saa myönteisen päätöksen (Tilastokeskus 2012). Perheenyhdistämisen kautta saapuneet perheenjäsenet muuttavat maahan tultuaan suoraan omaan asuntoon asumaan ja vastaanottokeskusvaihe jää monelta kokematta. Kotouttamisen käynnistäminen ja käytännön asioiden hoito jäävät usein perheensä koonneen nuoren harteille.

Perheenyhdistämisiä käsittelevän tutkimukseni toteutin Raison Erityishuoltojärjestöjen liitossa eli EHJÄ ry:ssä. EHJÄ ry on valtakunnallisesti toimiva nuorille maahanmuuttajille tuettua asumista tarjoava järjestö. EHJÄ ry:ssä käynnistyi keväällä 2012 projekti Onnistuneeseen perheenyhdistämiseen, johon osallistuin opintoihini liittyneen harjoittelun muodossa vuoden 2012 keväällä ja syksyllä. Projekti on kolmivuotinen ja sen tavoitteena on luoda toimivia käytäntöjä perheenyhdistämisprosessiin sekä tukea ja ohjata nuoria maahanmuuttajia perheenyhdistämistilanteissa.

Idea perheenyhdistämisiä koskevasta tutkimuksesta tuli jo keväällä 2011, jolloin EHJÄ ry:ssä tehtiin Onnistuneeseen perheenyhdistämiseen – projektin hankesuunnitelmaa. Projekti kaipasi taustakartoitusta, mutta projektin rahoituksesta ei ollut tuossa vaiheessa vielä varmuutta. Lopullisesti tutkimuskohde varmistui alkuvuodesta 2012, jolloin varmistui myös Raha-automaattiyhdistyksen rahoitus projektiin. Ensimmäiset haastattelut tein touko-kesäkuussa 2012. Aineiston analysoinnin suoritin syyskuussa 2012 ja kirjoitustyön sain valmiiksi lokakuussa.

EHJÄ ry:n tuetun asumisen ohjaustyössä oli tukinuorille tullut muutamia perheitä perheenyhdistämisten kautta. EHJÄ ry:n tuki on nuorille hyvin kokonaisvaltaista, joten perheenyhdistämistilanteissa tukinuorten ohjaajat ovat olleet aktiivisesti läsnä myös perheenyhdistämisissä. Ohjaajat ovat nähneet ja tiedostaneet perheenyhdistämistilanteiden aiheuttamaa neuvottomuutta ja ristiriitoja koskien niin perheensä koonneita nuoria kuin saapuneita perheitäkin. Näiden tilanteiden

ehkäisemiseksi ja selventämiseksi kehitettiin projekti Onnistuneeseen perheen yhdistämiseen. Oma tutkimukseni toimii nyt eräänlaisena taustakartoituksena alkaneelle projektille. Tavoitteeni tutkimukselle oli selvittää niitä tekijöitä, jotka osaltaan ovat edistäneet tai hidastaneet perheenkokoajanuorten sekä heidän perheidensä integroitumista uuteen yhteiskuntaan.

Suurinta apua työni eri vaiheissa olen saanut EHJÄ ry:n ohjaajilta, joilla on pitkä kokemus maahanmuuttajatyöstä ja aitoa kiinnostusta kyseistä asiakasryhmää kohtaan. Erityistä tukea - ajatuksia oikean suunnan löytämiseen työlleni ja itsen toteutukseen - olen saanut Onnistuneeseen perheen yhdistämiseen projektin työntekijöistä Tuire Niinimäeltä ja Tytti Ovaskalta. Koska työni on tehty Raisiossa, hain perheen yhdistämisiin liittyvää tietoa myös Raision sosiaalitoimiston maahanmuuttajapuolen pitkäaikaiselta sosiaalityöntekijältä Kyllikki Kyllöseltä. Turun ammattikorkeakoulun opinnäytetyötäni ohjanneet opettajat ja vertaisarvioijat ovat antaneet arvokasta palautetta työstäni sen eri vaiheissa.

2 YKSINTULLEET ALAIKÄISET TURVAPAIKANHAKIJAT

Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat maahan ilman vanhempia tai huoltajaksi katsottavaa henkilöä tulleita alle 18-vuotiaita henkilöitä. Nämä henkilöt eivät koe olevansa turvassa kotimaassaan ja näin ollen ovat kansainvälisen suojelun tarpeessa. Suurin osa yksintulevista alaikäisistä turvapaikanhakijoista saapuu maista, joissa olot ovat poliittisesti epävakaita tai maa on turvallisuusluokittelultaan heikko. Viimeisten vuosien aikana nuoria on saapunut eniten Somaliasta, Irakista ja Afganistanista (Maahanmuuttovirasto 2006–2011). Useimmat alaikäiset turvapaikanhakijat ovat 15–17-vuotiaita poikia (Alanko ym. 2011, 11).

Millaisia nämä yksintulevat alaikäiset turvapaikanhakijat sitten ovat? Matka Suomeen on monelle nuorelle pitkä ja raskas. Maista joista turvapaikanhakijoita Suomeen saapuu, ei lapsia rekisteröidä aina näiden syntymän jälkeen. Nuorilla ei ole olemassa henkilöllisyyspapereita, joilla todistaa ikänsä ja näin ollen monet voivat valehtelematta sanoa etteivät tiedä todellista ikäänsä. Ilman minkäänlaisia henkilöllisyyspapereita laillisia reittejä Eurooppaan on hyvin hankala päästä. (Alanko ym. 2011, 12–13.)

Matkoista maksetaan omaisuuksia salakuljettajille, jotka kuljettavat ihmisiä vähintäänkin kyseenalaisia reittejä ja keinoja käyttäen Eurooppaan. Nuorten matkat voivat kestää jopa vuosia ja määränpää vaihtua moneen otteeseen. Suomeenkin päätyvät nuoret tulevat sodan ja sekasorron keskeltä ja pakomatkoilla voivat kokea vielä piilottelua, väkivaltaa ja hyväksikäyttöä. (Muhammed 2009, 138–139);(Räty 2002, 16–17.)

Harvoin muut kuin vahvimmat ja sitkeimmät selviytyvät Suomeen asti. Maahan saapuvat nuoret ovat joutuneet jättämään taakseen kotinsa, perheensä ja ystävänsä, suurin osa on erittäin traumatisoituneita (Alanko ym. 2011, 12–13). Sodan, väkivallan ja pelon keskellä eläminen on jättänyt moneen jälkensä. Traumatisoituminen useissa tapauksissa haittaa jollakin tavalla nuorten jokapäiväis-

tä elämää ja sosiaalisia suhteita (Käypä hoito 2010). Nämä ovat usein lähtökoh-
tia yksintulevien alaikäisten nuorten kotoutumiselle.

Maahanmuuttajan on usein ”vaikeaa – ellei mahdotonta – valmistautua maa-
hanmuuttoon liittyviin psykososiaalisiin haasteisiin. Kun omista juurista irtautu-
mista ja uuteen yhteiskuntaan asettumista ei ole ennen koettu, ovat kotoutumi-
sen haasteet monille ennakoitua suurempia” (Alitolppa-Niitamo 2005, 44). Tur-
vapaikanhakijanuorilta kuitenkin odotetaan heidän oppivan suhteellisen nopeas-
ti elämään uuden kielen, kulttuurin ja normien keskellä ja hakeutuvan kantavä-
estön nuorten tavoin maahantulosta suhteellisen lyhyen ajan kuluttua koulutuk-
seen ja työelämään. Usein tämän odotetaan tapahtuvan ilman oman perheen
antamaa tukea.

Martikainen ja Haikkola esittelevät Maahanmuutto ja sukupolvet (2010, 12–16)
johdantokappaleessa Rubén Rumbaut’n tutkimukseen pohjautuvan näkemyksen
muuttoian vaikutuksesta maahanmuuttajien sopeutumiseen uuteen yhteiskun-
taan. ”Muuttoialla on keskeinen vaikutus siihen, millaiseen yhteiskunnalliseen
asemaan maahanmuuttaja joutuu maahan tullessaan - - Rumbaut’n sukupolvi-
määritelmä yhdistää syntymämaan, asuinmaan, vanhemmuuden, muuttoian ja
elämänvaiheen.” (Martikainen & Haikkola 2010, 12–13.)

Rumbaut’n tutkimusten valossa heikoimmassa asemassa on sukupolvi, joka on
muuttaessaan iältään 13–17 -vuotiaita. Tätä hän perustelee muuttoian ja lap-
suuden ikävaiheen merkityksellä tämän ikäisten asettumiselle uuteen maahan.
”Tämä koskee erityisesti toisesta kulttuurista muuttavia. Kyky omaksua uutta
kieltä on hidastunut ja monilla on vaikeuksia menestyä koulussa” (Martikainen &
Haikkola 2010, 14). Tutkimukseen haastattelemani yksintulleet nuoret ovat kuu-
luneet juuri tähän ikäluokkaan Suomeen muuttaessaan.

Rumbaut’n tutkimukset on tehty Yhdysvalloissa, jossa tapahtuu paljon myös
työperäistä maahanmuuttoa. Työperäinen maahanmuutto on usein vapaaeh-
toista ja tavoitteena muutolle voi olla esimerkiksi parempi toimeentulo uudessa
kotimaassa. Tämän vuoksi Rumbaut’n tutkimuksen tuloksia ei voi täysin ky-

seenalaistamatta soveltaa puhuttaessa pakolaisuuteen perustuvasta maahanmuutosta.

Alaikäisten turvapaikanhakijoiden määrät ovat vähentyneet viime vuosina huomattavasti (Maahanmuuttovirasto 2010–2012) sen jälkeen kun Ulkomaalaislakia (30.4.2004/301) ryhdyttiin kiristämään edellisen hallituskauden aikana ja lakimuutosten myötä myös perheenyhdistämisen mahdollisuudet ovat tiukentuneet. Nyt uudistuneen Ulkomaalaislain (30.4.2004/301) myötä turvapaikanhakijoiden perheenyhdistämiset on tehty käytännössä mahdottomiksi.

Maahanmuuttoviraston tilastoinnin mukaan vuonna 2010 Suomeen saapui 262 alaikäistä turvapaikanhakijaa. Vuonna 2011 hakijamäärät ovat tipahtaneet 115 ja kuluvana vuonna 2012 elokuun loppuun mennessä alaikäisille turvapaikanhakijoille oleskelulupia oli myönnetty vain 62 (Maahanmuuttovirasto 2010–2012). Vuonna 2011 kielteisiä päätöksiä perheenyhdistämishakemuksiin tehtiin ennätysmäärä: 35 % kaikista päätöksistä oli kielteisiä ja tämän vuoden puolella myönteisiä päätöksiä on tehty tähän mennessä vielä vähemmän (Pakolaisneuvonta ry 2012).

Monet kansainväliset säädökset peräänkuuluttavat yksilön oikeuksia perhe-elämään, mutta valtioilla on maan sisäisesti oikeus rajata tätä mahdollisuutta jossain määrin. Alaikäiset turvapaikanhakijat kuuluvat ikänsä puolesta suomalaisen lastensuojelujärjestelmän piiriin ja viranomaisia velvoittaa heidän kanssaan työskennellessään lastensuojelulaki (13.4.2007/417). Lastensuojelulaissa määritellään lapsen etua. Yksintulleiden alaikäisten kanssa toimittaessa viranomaisten on toimittava lapsen edun nimissä ja noudatettava päätöksissään ensisijaisesti lapsen etua (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Yksintulleiden alaikäisten oikeudet ovat kuitenkin usein heikommassa asemassa valtaväestön alaikäisten oikeuksiin verrattaessa.

Täysi-ikäisyyteen asti alaikäiset maahanmuuttajat voivat asua perheryhmä- tai ryhmäkodeissa sekä tukiasunnoissa (Mikkonen 2002, 56). Separated Children in Europe Programme (lyhenne SCEP) on koonnut kansainvälisiin sopimuksiin, UNHCR:n suosituksiin ja EU:n asiakirjoihin pohjautuvan suosituskokoelmasta

Statement of Good Practice (2009, 31), jossa ehdotetaan, että ne nuoret, jotka tulevat täysi-ikäisiksi ja eivätkä näin ollen ole enää hoivan piirissä, ohjattaisiin jälkihuoltoon heidän itsenäistymisensä tukemiseksi. Näin nuoret olisivat samassa asemassa kantaväestön nuoriin verrattaessa ja olisivat lastensuojelun jälkihuollon asiakkaita 21-ikävuoteen asti.

Täysi-ikäisten nuorten tuettua asumista järjestää Suomessa mm. Erityishuoltojärjestöjen liitto, EHJÄ ry, jonka tuetun asumisen – malli on kirjattu yhdeksi kansainvälisen Immigrants, Police and Social Work (IPS) -hankkeen hyvistä käytännöistä, jotka tukevat maahanmuuttajien, poliisin ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyötä ja vuoropuhelua (EHJÄ ry 2012). EHJÄ ry:n tuetun asumisen toimintaan osallistuvat maahanmuuttajanuoret ovat iältään 16–23-vuotiaita.

3 PERHEENYHDISTÄMINEN

3.1 Perheenyhdistämisen perusteita

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan tekemässä hankkeen Kotouttamisen seudullisten ja alueellisten verkostojen vahvistaminen julkaisemassa raportissa ”Jatkuva huoli, ikävä ja suru” perheenyhdistämisen käsitettä kuvataan seuraavasti: ”Suomi on sitoutunut pakolaisten perheenyhdistämisiin kansainvälisillä sopimuksilla. Suomessa asuva henkilö voi saada perheenjäsenensä Suomeen ulkomaalaislaissa säädettyjen perusteiden mukaisesti.” (2001, 5).

”Säännösten mukaan perheenjäseneksi katsotaan Suomessa asuvan henkilön puoliso sekä oleskeluluvan päätöksen tekopäivänä alle 18-vuotias naimaton lapsi, jonka huoltaja Suomessa asuva henkilö on. Mikäli Suomessa asuva henkilö on alaikäinen lapsi, on huoltaja hänen perheenjäsenensä.” (Socca 2011, 5.) Lisäksi useissa tapauksissa perheenyhdistämisen hakijan tulee osoittaa, että hän pystyy elättämään perheensä (Ikonen ym. 2010, 72). Alaikäisen perheenyhdistämisen hakijan kohdalla perheeseen katsotaan kuuluvaksi huoltajan lisäksi myös alaikäiset naimattomat sisarukset.

Perheenyhdistämisiä on Suomessa ja kansainvälisestikin tutkittu vähän. Erityisesti perheenyhdistämisten vaikutuksia yksilöihin on tutkittu hyvin vähän. Perheenyhdistämishakemuksia käsitellään Maahanmuuttovirastossa vuosittain noin 1000 kappaletta (Tilastokeskus 2012). Vuonna 2010 määrä oli 1019, joista myönteisen päätöksen sai 423 hakemusta (Tilastokeskus 2012). Nuorten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden tekemien hakemusten perusteella 2000 – luvulla Suomeen saapui 914 perheenjäsentä (Pakolaisapu 2012).

3.2 Perheenyhdistämiseen liittyvät lait

Puhuttaessa perheenyhdistämisistä ei voida olla kohtaamatta sitä tosiasiaa, että perheenyhdistämisistä ja erityisesti yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden tekemiä perheenyhdistämisistä koskee suuri määrä erilaisia säädöksiä ja lakeja.

Perhe-elämä on ihmisen perusoikeus (Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999) ja tämä toimii lähtökohtana monelle perheenyhdistämistä koskevalle säädökselle. Tätä perusoikeutta pyritään turvaamaan kansainvälisillä sopimuksilla ja kansallisesti lailla. Sopimuksista huolimatta valtioille on jätetty jonkin verran harkinnanvara ja mahdollisuuksia vaikuttaa maan sisäisesti sopimusvelvoitteisiin esimerkiksi lainsäädännön ja niiden soveltamiskäytäntöjen kautta (Pakolaisneuvonta ry 2012).

Kansainväliset sopimukset ja säädökset

Yhdistyneet Kansakunnat eli YK on maailman suurin rauhanjärjestö. Järjestön keskeisin tehtävä on sen perustamisesta lähtien ollut kansainvälisen rauhan ylläpitäminen, keskittyen erityisesti maiden välisten konfliktien ratkomiseen. Sittemmin YK:n toimintaan on tullut mukaan myös valtioiden sisäisten ongelmien, kuten ihmisoikeuksien ja inhimillisen turvallisuuden loukkausten ratkomisessa. (YK-järjestelmä 2012.)

YK:n laatiman Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimuksen (8/1976) 17 artikla koskee kansalaisen oikeuksia mm. sanan-, yhdistymis- ja uskonnonvapauteen sekä yleiseen syrjinnänkieltoon. Se säättää että ”kenenkään yksityiselämää, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa mielivaltaisesti tai laittomasti puuttua eikä suorittaa hänen kunniaansa tai mainettaan loukkaavia hyökkäyksiä”. Lisäksi artiklassa säädetään, että ”jokaisella on oikeus lain suojaan tällaista puuttumista tai tällaisia hyökkäyksiä vastaan.” (Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 8/1976.)

YK on säätänyt myös Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (60/1991). Sopimuksen 9 artiklan ensimmäisessä kappaleessa säädetään lapsen oikeudesta elää vanhempiensa kanssa. Tämä säädös on erityisen tärkeä käsiteltäessä alaikäisten turvapaikanhakijoiden perheen yhdistämisiä. Sopimuksen 10 artiklan ensimmäisessä kappaleessa säädetään tarkemmin oikeudesta vanhempiin ”sopimusvaltioille 9 artiklan 1 kappaleessa annettujen velvoitteiden mukaisesti on lapsen tai hänen vanhempiensa hakemukset, jotka koskevat sopimusvaltioon saapumista tai sieltä lähtemistä perheen jälleenyhdistämiseksi käsiteltävä myönteisesti, humanisti ja kiireellisesti”. Suomessa näiden sopimusten toteutumisesta perheen yhdistämistilanteissa on säädetty tarkemmin esimerkiksi Ulkomaalaislaissa (30.4.2004/301).

Euroopan ihmisoikeussopimus (63/1999) eli EIOS:n keskeisimpiä juuri perheen yhdistämisiin liittyviä säädöksiä on ihmiset perusoikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta. Viranomaiset saavat puuttua tämän oikeuden käyttämiseen vain lain sallimissa tapauksissa. Muita tärkeitä kansainvälisiä säädöksiä edellisten lisäksi on Euroopan Unionin neuvoston Perheen yhdistämisdirektiivi (2003/86/EY), joka täydentää säännöksiä korostamalla turvapaikanhakijan oikeutta perheen yhdistämiseen. Perheen yhdistämisdirektiivin 5 artikla ohjaa myös ottamaan lapsen edun asianmukaisesti huomioon päätöksiä tehtäessä. Näiden kansainvälisten sopimusten ja säädösten pohjalta on laadittu ja kehitetty suomalaista lainsäädäntöä.

Kotimainen lainsäädäntö

Suomen perustuslain (731/1999) 6§:n mukaan lain edessä ihmiset ovat tasaveraisia. Ketään ei saa ilman perusteltua syytä asettaa eriarvoiseen asemaan mm. alkuperän, kielen, uskonnon tai muun henkilöön liittyvän syyn vuoksi. Julkisen vallan tehtävänä on turvata näiden perusoikeuksien toteutuminen.

Yksi tärkeimpiä maahanmuuttoa ja perheen yhdistämisiä määrittävä laki on Ulkomaalaislaki (30.4.2004/301). Ulkomaalaislakia on tiukennettu huomattavasti vuoden 2010 jälkeen. Ulkomaalaislaki käsittää muun muassa säännökset oi-

keudesta perheenyhdistämiseen, perheenjäsenen määritelmän ja oleskelulupa-prosessiin liittyvät säännökset.

Ulkomaalaislaissa (30.4.2004/301) edellytetään perheenkokoajalla olevan voimassa oleva oleskelulupa. Perheenyhdistämisprosessin menettelyihin ja luvan saamiseen vaikuttaa se, millä perusteella perheenkokoaja on saanut oleskelulupansa. Perheenyhdistämistä ei voida myöntää henkilölle, jonka oleskelulupa perustuu esimerkiksi maasta poistumisen estymiseen.

Yksi merkittävimpiä muutoksia Ulkomaalaislaissa on viimeisten vuosien aikana ollut muutokset liittyen toimeentuloedellytykseen. Perheenjäsenen oleskeluluvan saamiseen vaikuttaa se, että tämän toimeentulo on turvattu perheenkokoajan toimesta. Tätä ei kuitenkaan sovelleta esimerkiksi Ulkomaalaislain 52§ alaikäisen perheenkokoajan alaikäiseltä sisarukselta.

Toimeentuloedellytyksen määrään vaikuttaa perheen koko. Vuonna 2009 nettotuloedellytys oli 1. aikuisesta 900 euroa, 2. aikuisesta 630 euroa ja lapsesta 450 euroa (Maahanmuuttovirasto 2012). Lain mukaan toimeentuloedellytyksestä voidaan poiketa, jos siihen on painava syy tai lapsen etu niin vaatii (Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301, 39§).

Ulkomaalaislain 37§:ssä määritellään perheenjäsen. Perheenjäseneksi katsotaan perheenkokoajan aviopuoliso, alle 18-vuotias naimaton lapsi tai alaikäisen perheenkokoajan huoltaja. Avopuoliso katsotaan perheenjäseneksi ainoastaan siinä tapauksessa, että puoliset ovat asuneet vähintään kaksi vuotta yhdessä, heillä on yhteisiä lapsia tai jokin muu painava syy.

Ulkomaalaislain 52§ perusteella alaikäisenä yksintulleen turvapaikanhakijan alaikäinen sisar voi saada oleskeluluvan Suomeen, mikäli sisarukset ovat asuneet yhdessä, heidän vanhempansa ovat kuolleet tai kadonneet sekä lapsen etu sitä vaatii. Näissä tapauksissa perheenkokoajalta ei edellytetä toimeentuloa.

Toinen merkittävä muutos Ulkomaalaislaissa on 38 §. Tässä pykälässä edellytetään, että perheenyhdistämisen kautta oleskeluluvan saava perheenjäsen on alaikäinen perheenyhdistämisen päätöspäivänä. Lisäksi edellytetään, että myös

perheenkokoaja on alaikäinen perheenyhdistämisen päätöspäivänä. Jos päätöksen saaminen viivästyy merkittävästi muista kuin perheenkokoajasta johtuvista syistä, oleskelulupaa ei voida evätä.

Ulkomaalaislain 60§ mukaan hakemus perheenyhdistämiselle on tehtävä Suomen edustustossa maassa, jossa hakija - eli perheenjäsen – sillä hetkellä oleskelee. Hakemusta tehdessään perheenjäsenellä on oltava voimassaoleva passi ja viisumi maahan jossa oleskelee. Vuoden 2012 alusta alkaen Suomessa oleva perheenkokoaja ei ole enää voinut tehdä hakemusta.

4 KOTOUTUMINEN

4.1 Kotoutuminen

Kotoutuminen on maahanmuuttajien sopeutumista uuteen kotimaahan kuvaava käsite, jota yhteiskunnan tasolla määrittelee laki kotoutumisen edistämisestä. Lain tavoitteena on ”tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan” (1386/2010). Laki määrittää niin kunnan kuin kotoutujankin oikeuksia ja velvollisuuksia kotoutumiseen liittyen. Laissa määriteltujen kotouttamistoimenpiteiden tavoitteena on maahanmuuttajan integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan.

Käytännön tasolla kotoutuminen voidaan kuvata prosessina, joka tapahtuu maahanmuuttajassa hänen ollessaan vuorovaikutuksessa ympäröivään yhteiskuntaan. Tätä vuorovaikutusta voidaan lähestyä Berryn (2006, 4-5) akkulturaatiota käsittelevän teorian mukaan. Klassisessa määritelmässä akkulturaatiomallissa erilaiset kulttuuriset ryhmät tulevat ”jatkuvaan, välittömään kontaktiin, jonka seurauksena toisen tai kummankin ryhmän alkuperäisessä kulttuurimallissa tapahtuu muutoksia” (Alitolppa-Niitamo 2010, 45). Uuteen yhteiskuntaan suhtautumiseen katsotaan Berryn (2006, 5) nelikenttämallin mukaisesti olevan neljä eri vaihtoehtoa: integraatio, sulautuminen, eristäytyminen ja syrjäytyminen.

Taulukko 1. Akkulturaation nelikenttä (mukaillen Phinney ym. 2006, 74).

	Oma identiteetti ja kulttuuri		
	Tärkeää?	Kyllä	Ei
Eri ryhmien väliset suhteet	Kyllä	Integraatio eli kotoutuminen	Assimilaatio eli sulautuminen
	Ei	Segregaatio eli eristäytyminen	Marginalisaatio eli syrjäytyminen

Berryn luoma nelikenttämalli pohjautuu kahteen tärkeään akkulturaation keskeiseen kysymykseen: Onko tärkeää säilyttää maahanmuuttajan oma kulttuuri ja identiteetti ja onko tärkeää ylläpitää ryhmien välisiä suhteita? (Phinney ym. 2006, 73) Eri kulttuureja edustavien ryhmien jatkuvista ja välittömistä kontakteista johtuvia ilmiöitä sekä tästä kontaktista seuraavia toisen tai molempien ryhmien kulttuurissa tapahtuvia muutoksia nimitetään näin ollen akkulturaatioksi (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, 17).

Akkulturaation nelikentälle sijoittuminen ei aina ole riippuvaista maahanmuuttajan omasta tahdosta. Joskus maahanmuuttajalla voi olla halua, muttei kykyä tai mahdollisuutta vastata molempiin akkulturaation keskeiseen kysymykseen myönteisesti. Jos maahanmuuttajan osalta vastaus on kielteinen molempiin nelikenttämallin mukaiseen kysymykseen, voi seurauksena olla pahimmassa tapauksessa marginalisoituminen eli syrjäytyminen. Yksilöllä ei tässä tapauksessa yleensä ole halua tai mahdollisuutta säilyttää omaa kulttuuriaan tai osallistua yhteiskuntaan (Pehkonen 2006, 25–26).

Toiseen kysymykseen kielteisesti vastaaminen voi johtaa joko assimilaatioon eli sulautumiseen tai segregaatioon eli eristäytymiseen. Nämä kaksi mallia eroavat toisistaan esimerkiksi siinä, että assimilaatiossa valtakulttuuri korostuu suhteessa maahanmuuttajan omaan kulttuuriin, kun taas segregaatiossa oma etninen alkuperä on korostunut (Räty 2002, 135). Assimilaatiossa yksilö hylkää oman kulttuurinsa ja ottaa tilalle valtakulttuurin – yksilö sulautuu valtaväestöön (Liebkind 1994, 26). Segregaatiossa ei yksilöllä ole välttämättä kiinnostusta valtakulttuuria kohtaan tai mahdollisuuksia sen vastaanottamiseen, ”tällöin etnisyys saattaa korostua liikaa ihmisen arkea määrittelevänä tekijänä” (Räty 2002, 135).

Integroitumisen eli kotoutumisen katsotaan olevan Berryn nelikenttämallin puolesta paras tapa asettua osaksi uutta yhteiskuntaa (Berry ym. 2006, 4-9). Lain määrittämät kotoutumistoimet tähtäävät integraatioon. Integroituessaan yksilö kykenee säilyttämään omaa etnistä alkuperäänsä – omaa kulttuuriaan – joka on osa myös yksilön identiteettiä. Tämän lisäksi yksilö ottaa aktiivisesti osaa yhteiskuntaan. (Phinney ym. 2006, 74) Osallistumisella voidaan tarkoittaa esimerkiksi työssä käyntiä tai opiskelua.

Integroitumista pyritään edistämään erilaisin toimenpitein. Maahanmuuttajalle tehdään hänen tullessaan kuntaan alkukartoitus, jossa selvitetään maahanmuuttajan kielitaitoa, työhistoriaa, koulutusta ja tarvittaessa muita työllistymiseen ja kotoutumiseen vaikuttavia seikkoja. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.) Alkukartoituksen pohjalta laaditaan kotoutumissuunnitelma, jossa määritellään ne toimenpiteet, joiden on määrä ”tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen taito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan” (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010).

4.2 Perheen akkulturaatio

Kaija Matinheikki-Kokko (1994, 89) toteaa tekstissään Suomen pakolaisvastaanotto – periaatteet ja käytännöt perehdyttyään erilaisiin tutkimuksiin, että perheyhteisyys on keskeinen ja korvaamaton hyvinvoinnin edellytys maahanmuuttajille kulttuurista riippumatta. Perhe on yksilölle tärkeä tuki ja puskuri oudossa ja uudessa ympäristössä (Alitolppa-Niitamo 2010, 46). Parhaimmillaan perhe toimii maahanmuuttajan kotoutumisen tärkeimpänä resurssina. Lapsille ja nuorille perhe toimii, kuten kaikille muillekin samanikäisille myös tärkeänä kehitysympäristönä. (Alitolppa-Niitamo ym. 2005, 44–45.)

Perhekontekstissa akkulturaatio nähdään usein muutosvoimana. Akkulturaatio vaikuttaa perheeseen monella tasolla, aina vuorovaikutussuhteista hyvinvointiin ja lasten kehitykseen. Perheen sisällä akkulturaatio on ”jaettu kokemus, joka vaikuttaa jokaisen yksittäisen perheenjäsenen akkulturaatioon” (Alitolppa-Niitamo 2010, 46).

Akkulturaatiota paljon tutkinut Berry on myös todennut perheen olevan keskeisessä roolissa akkulturaatioprosessissa sekä kotoutumisessa (Phinney ym. 2006, 80–81). Keskeiset olosuhteet ja ehdot yksilön akkulturaatioprosessille asettaa perhe vaikka prosessin etenemiseen vaikuttaa myös perheen ulkopuoli-

sia tekijöitä yksilön-, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. (Alitolppa-Niitamo 2010, 45);(Phinney ym. 2006, 81.)

Akkulturaatio on monitasoinen ja monimutkainen prosessi jo sinällään. Proses-
sin etenemiseen vaikuttavat monet eri tekijät yhtäaikaaisesti ja erikseen. Maahan
tullessaan lapset ja nuoret pääsevät hyvin nopeasti kouluun ja toipuvat maa-
hanmuuttoon liittyvästä stressistä huomattavasti vanhempiaan paremmin. (Ali-
tolppa-Niitamo 2010, 46.)

Lapset eivät ole välttämättä ehtineet kasvaa niin syväälle kotimaansa kulttuuriin
kuin vanhempansa ja heidän on mahdollisesti helpompi luopua vanhoista ta-
voista ja normeista. Vanhemmilla voi olla myös traumaattisia muistoja, joiden
työstäminen vie voimia kotoutumiselta.

Peruskouluikäiset lapset pääsevät kouluun nopeasti, kun taas vanhempien kou-
lutus- tai työpaikan saaminen voi kestää useita kuukausia, jopa vuoden. Lapset
”saattavat myös joutua auttamaan vanhempiaan asiointissa kodin ulkopuolella”
(Lahikainen 2010, 108). Perheen sisäiset hierarkiat sotkeutuvat tällaisissa tilan-
teissa herkästi ja tämä voi puolestaan aiheuttaa hämmennystä perheen sisäi-
sessä vuorovaikutuksessa sukupolvien välillä (Lahikainen 2010, 109).

Lasten ja nuorten integroitumista verrattaessa vanhempien integroitumiseen, ei
sovi sivuttaa esimerkiksi Rubén Rumbaut’n tutkimuksia, joissa selkeästi tode-
taan 13–17 – vuotiaiden nuorten olevan integroitumisen kannalta kaikkein han-
kalimmassa asemassa (Martikainen & Haikkola 2010, 14). Erityisesti peruskou-
luiän ylittäneet nuoret, jotka eivät pääse kouluun, ovat liian nuoria siirtymään
vielä työelämään ja pahimmassa tapauksessa täysin kouluttamattomia – he
ovat pakolaisnäkökulmastakin lähtökohtaisesti kaikkein hankalimmassa ase-
massa puhuttaessa integroitumisesta uuteen kotimaahan. Yhteiskunnan näkö-
kulmasta näiltä nuorilta kuitenkin odotetaan heidän kouluttautuvan ja hankkivan
toimeentulonsa – tässä tapauksessa myös kotouttavan perheensä Suomeen.

Eriaikainen kotoutuminen

Akkulturaatio merkitsee perheessä sitä, että lapset ja heidän vanhempansa neuvottelevat aktiivisesti siitä, miten he vastaavat uuden yhteiskunnan vaikutuksiin ja miten säilyttävät ja siirtävät keskeisimmät arvonsa sukupolvelta toiselle. (Alitolppa-Niitamo 2010, 51);(Phinney ym. 2006, 74.) Keskeisimpänä perhehaasteena Alitolppa-Niitamo (2010, 51) nostaa tekstissään esiin akkulturaatiokuilun, josta käytetään myös nimitystä eriaikainen kotoutuminen.

Akkulturaatiokuilu on sitä syvempi, mitä enemmän lasten ja vanhempien sosiaalisaatio- ja enkulturaatioympäristöjen välillä on eroa. Tämä tarkoittaa näkemyksellisiä eroja esimerkiksi rooliodotuksissa tai perheen sisäisissä arvoissa ja normeissa. (Alitolppa-Niitamo 2010, 51);(Phinney ym. 2006, 74-75.)

Eriaikainen kotoutuminen on monien tutkimusten valossa hyvin tyypillinen konfliktiejakin aiheuttava ilmiö maahanmuuttajaperheissä. Erityisesti nuorten maahanmuuttajien toimiessa perheenkokoajina tämä korostuu, sillä perhettään koova nuori on jo ehtinyt elää ennen perheen saapumista valtakulttuurissa ja ehtinyt jo sisäistää sen tapoja ja normeja.

Maahan tuleva aikuinen voi joutua kyseenalaistamaan aiemmin oppimaansa. Lapsen tavoin aikuinen voi joutua opettelemaan uuden kulttuurin ”pätevät säännöt, normit ja roolit sekä hahmottamaan uuden yhteiskunnan toimintaperiaatteet” (Alitolppa-Niitamo ym. 2005, 45). Vanhemmat joutuvat usein myös kyseenalaistamaan oman vanhemmuutensa ja kasvatustapansa uuden valtakulttuurin painostuksessa.

Eriaikaisen kotoutumisen vaikutuksia perheen sisäiseen dynamiikkaan on tutkittu erityisesti parisuhteiden avulla, joissa toinen puolisoista muuttaa maahan toista myöhemmin. Näissä tutkimuksissa puolisoitten keskinäisten epätyytyttävän valta-riippuvuus-suhteen aiheuttajaksi nousivat ”toisen suurempi kosketuspinta yhteiskuntaan ja sen sosiaalisiin verkostoihin, parempi kielitaito ja yhteiskunnan tuntemus” (Alitolppa-Niitamo ym. 2005, 46).

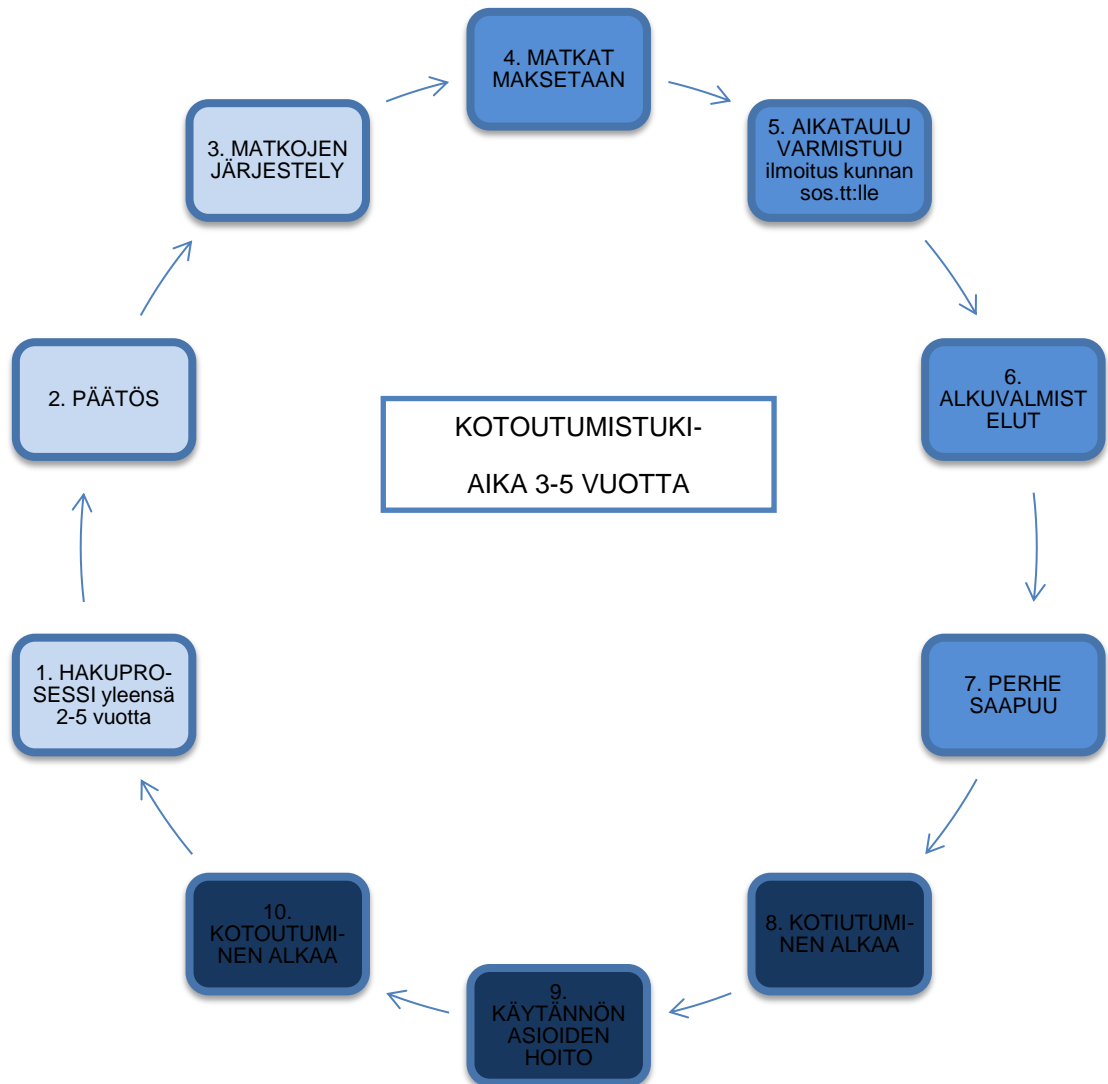
4.3 Kotoutumisprosessi perheenyhdistämisissä

Perheenyhdistäminen on prosessi, jonka kulkua voidaan kuvata jakamalla se esimerkiksi kolmeen aikajaksoon, joihin liittyy jaksoille tyypillisiä ilmiöitä. Ensimmäinen jakso on myönteisen päätöksen saamisesta perheen saapumiseen. Toinen jakso alkaa perheen saapumisesta ja sisältää alkuvaiheen kodiksi asettumisen – uuden arjen alkamisen. Kolmas vaihe on alkuvaiheen kotoutumisesta tilanteen vakiintumiseen.

Kolmivaihejakoa käytin myös haastattelun teemoissa. Alla esitettyyn kuvioon (Kuvio 1.) kolmijako on merkitty eri värein. Kolmivaihejakoon päädyin myös EHJÄ ry:ssä tekemäni Perheenyhdistämisprosessin kuvauksen pohjalta. Samantyyliiseen kolmijakoon on päädytty myös Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskuksen Kotouttamisen seudullisten ja alueellisten verkostojen vahvistaminen – hankkeen raportissa ”Jatkuva huoli, ikävä ja suru” (2011).

Soccan (2011) koordinoiman projektin haastatteluissa on havaittu perheenyhdistämisprosessin jakautuvan kolmeen eri osa-alueeseen, jotka käsittävät prosessin viralliset - ja käytännön järjestelyt, byrokratian sekä prosessin herättämät tunteet ja kokemukset. Julkaisun kolmijako eroaa omastani siinä, että perheen tulosta Suomeen katsotaan alkavan jo kolmas vaihe. Ensimmäiseen vaiheeseen raportissa kuuluu perheenyhdistämiseen liittyvät byrokratiat, hakumenettelyt ja käytännön järjestelyt. Toiseen vaiheeseen kuuluu perheen odottaminen ja siihen liittyvät tunteet. Kolmanteen vaiheeseen kuuluu perheen saapuminen ja perheen arki Suomessa. (Socca 2011.)

Tekemässäni perheenyhdistämisprosessin kuvauksessa (Kuvio 1.) on käytetty lähteenä Raision sosiaalitoimiston pitkäaikaista maahanmuuttajasosiaalityöntekijän, Kyllikki Kyllösen (Henkilökohtainen tiedonanto 26.4.2012) sekä EHJÄ ry:n projektityöntekijän, Tytti Ovaskan (Henkilökohtainen tiedonanto 24.4.2012) kuvauksia perheenyhdistämisprosessin vaiheista.

Kuvio 1. Perheenyhdistämisprosessin kuvaus.

Tämä kuvaus koskee haastatteluhetkellä vallitsevaa tilannetta Raision kunnassa. Vaihtelevuutta prosessissa on jossain määrin kuntakohtaisesti. Kuvattu prosessi on kymmenenvaiheinen: se alkaa perheenyhdistämisen hakuprosessista (1.), jonka pituus vaihtelee yleensä kahdesta viiteen vuoteen. Ulkomaalaislain (30.4.2004/301) artiklan 69 a § Päätös perhesiteen perusteella tehtyyn hakemukseen mukaan päätös (2.) perhesiteenperusteella tehtävään oleskelulupahakemukseen tulee antaa yhdeksän kuukauden aikana hakemuksen jättämisestä. Päätöstä joudutaan tästä huolimatta odottamaan usein lähes kaksi vuotta.

Mikäli hakija on saanut ensimmäisellä hakukerralla kielteisen päätöksen, voi hakuprosessin uusimisen vuoksi hakija joutua odottamaan perhettään jopa vii-

sikin vuotta. Pitkät odotusajat vaikuttavat myös yksintulleiden alaikäisten perheen yhdistämisiin, sillä useat hakijat ehtivät päätöstä odottaessaan tulemaan täysi-ikäiseksi, jonka jälkeen eivät enää lain (Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301) mukaan voi saada huoltajiaan perheen yhdistämisen kautta mikäli myönteistä perheen yhdistämispäätöstä ei saada ennen hakijan tuloa täysi-ikäiseksi. Ennen lakiuudistusta hakijan ikä katsottiin perheen yhdistämisen jättö- eikä päätöspäivästä (Pakolaisneuvonta ry 2012).

Kun myönteinen päätös on saatu, ottaa perheenkokoaja yhteyttä oman kuntansa sosiaalityöntekijään (3.) ja sosiaalityöntekijän avustuksella perheenkokoaja ryhtyy selvittämään ja järjestämään perheen saapumista Suomeen (K. Kyllönen, henkilökohtainen tiedoksianto 26.4.2012). Perheen matkojen järjestelyyn voi pyytää apua International Organization for Migration eli IOM:ltä (Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö), joka etsii perheelle mahdollisimman halvat ja sopivat lennot Suomeen (IOM 2012). IOM:n rooli riippuu perheenkokoajasta. Tämä voi halunsa ja osaamisensa mukaan organisoida perheensä lennot myös itse. Neljännessä vaiheessa (4.) lennot maksetaan. Matkat maksaa perheenkokoaja tai perhe itse. (T. Ovaska, henkilökohtainen tiedoksianto 24.4.2012.)

Perheen saapumisajankohta määräytyy matkustusmahdollisuuksien mukaan. Kun päivämäärä varmistuu, perheenkokoaja ilmoittaa tarkan ajankohdan kunnan sosiaalityöntekijälle (5.) (K. Kyllönen, henkilökohtainen tiedoksianto 26.4.2012). Raisiossa sosiaalitoimiston työntekijä lähtee perheenkokoajan mukana lentokentälle perhettä vastaan, mikäli Punaiselta Ristiltä ei ole mahdollista saada henkilöä lentoasemalle (Heinonen 2012, 7). SPR:ltä voidaan pyytää apua ja opastusta perheelle lentomatkan varrella oleville lentokentille eri maihin (SPR 2012).

Alkuvalmistelut (6.) suoritetaan ennen perheen saapumista. Sosiaalityöntekijä myöntää perheelle alkuavustuksen, joka maksetaan usein perheenkokoajan tilille (Heinonen 2012, 8). Alkuavustuksen suuruus määräytyy sen mukaan, kuinka monta perheenjäsentä on tulossa. Perheelle etsitään sosiaalityöntekijän avustuksella asunto ja alkuavustuksesta perheenkokoaja hankkii asuntoon tarpeelliset varusteet. Yleensä perheenkokoajille suositellaan, että perheelle han-

kitaan vain välttämättömät tavarat, kuten sängyt ja astiat sekä ruokaa ensimmäisille vuorokausille, jotta perhe voi saavuttuaan hankkia loput tarvikkeet itse oman makunsa mukaisesti. (Heinonen 2012, 7);(K. Kyllönen, henkilökohtainen tiedoksianto 26.4.2012.)

Perheen saavuttua (7.) suoritetaan alkuvaiheen kotoutumiseen liittyviä virastokäyntejä (Socca 2011). Ensimmäisten päivien aikana maahantulosta perheenjäsenten on käytävä maistraatissa, täysi-ikäisten perheenjäsenten Työ- ja elinkeinotoimistossa ja Kansaneläkelaitoksella. Lisäksi perheen tulee tehdä muuttolmoitus maistraattiin ja postiin. Maahanmuuttajien kotiutuminen (8.) alkaa tästä. Kotiutumisella eli taloksi asettumisella tarkoitetaan saapuneen perheen asettumista aloilleen uuteen ympäristöön ja asuntoon. Tässä vaiheessa perhe usein vasta tutustuu uuteen ympäristöönsä ja pyrkii hahmottamaan esimerkiksi uuden kunnan julkista liikennettä ja omaa asuinalueitaan. (Socca 2011.)

Kotoutumisesta ei voida puhua vielä tässä vaiheessa, sillä perheellä ei viranomaiskontaktien lisäksi juuri ole muita kontakteja valtaväestöön ja valtakulttuuriin. (K. Kyllönen, henkilökohtainen tiedoksianto 26.4.2012);(T. Ovaska, henkilökohtainen tiedoksianto 24.4.2012.) Suomen Punaisen Ristin laatimassa Kotoutumiskaaressa (Liite 2.) tämä vaihe kuvataan ensivaikutelmana. Kaikki mahdollisuudet avautuvat ja ovet ovat auki. Tulevaisuus näyttää lupaavalta ja koetaan, että asiat järjestyvät. (SPR 2012) Tätä vaihetta voidaan kutsua myös ”kuherruskuukaudeksi”, jolloin niin sanotusti ihastutaan uuteen kotimaahan (Nuorisoasuntoliitto ry 2012).

Kun viralliset asiat on hoidettu ja perhe on asettunut asumaan, ryhdytään hoitamaan käytännön asioita (9.). Tässä vaiheessa etsitään perheenjäsenille kielikurssipaikkoja, harrastuksia ja näiden myötä myös kotoutuminen (10.) alkaa hiljalleen (Heinonen 2012, 11).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tausta ja tarve

Erityishuoltojärjestöjen liitto eli EHJÄ ry on erityisesti maahanmuuttajanuorille suunnattu yleishyödyllinen järjestö. EHJÄ ry:n työote on ratkaisukeskeinen ja tuessa olevat nuoret saavat hyvin kokonaisvaltaista ja yksilöllistä apua EHJÄ ry:n ohjaajilta. Tutkimukseni lähtökohtana toimiva Onnistuneeseen perheenyhdistämiseen – projekti sai alkunsa keväällä 2011, jolloin järjestön työntekijät laativat projektin hankesuunnitelman. Projekti oli jo tuolloin kaikkien huulilla: huoli perheenyhdistämisten vaikutuksista nuoriin perheenkokoajiin ja heidän perheenjäseniinsä oli noussut EHJÄ ry:n tekemässä työssä nuorten kanssa.

Onnistuneeseen perheenyhdistämiseen – projektista kiinnostuin heti tavattuani kevään 2011 harjoittelussani muutamia perheenyhdistämisen kautta tulleita perheitä. Olin omassa mielessäni kuvitellut, että perheet, jotka tänne saapuivat, olisivat kiitollisia ja helpottuneita uudesta kotimaastaan. Jo ensimmäinen tapaamani perhe muutti käsitykseni täysin. Perheenjäsenet olivat toki helpottuneita päästyään epävakasta oloista pois. Sen sijaan että perheet kuitenkin olisivat suitsuttaneet suomalaista sosiaaliturvaa ja elintasoja, oli huoneissa usein odottava ilmapiiri: mitä seuraavaksi?

Perheenyhdistämisen kautta tulleella perheellä jää vastaanottokeskusvaihe välistä, jonka aikana pakolaiset usein saavat kotoutumisensa jo hyvälle alulle. Perheen mahdollisesti ainoa kontakti ulkomaailmaan on perheenkokoajanuori, joka pahimmassa tapauksessa on itsekin kielitaidoton ja oma kotoutuminen vasta aluillaan. Riittämättömyyden tunne on ollut valtaisa aina näissä kohtaamisissa.

5.2 Tutkimuskysymykset ja tavoite

Tutkimukseni kohderyhmää ovat nuoret maahanmuuttajat. Muita yhdistäviä piirteitä haastateltavilla on ikä, maahantulotapa sekä erinäisistä seikoista johtuen lopulta myös sukupuoli. Kohderyhmä valikoitui EHJÄ ry:n tuetun asumisen kohderyhmän mukaan eli alaikäisistä yksintulleista pakolaisista. Tutkimuksen näkökulma – perheenyhdistäminen - valikoitui projektin kautta.

Tutkimuksella on aina jokin tarkoitus tai tehtävä, joka ohjaa tutkimusstrategisia valintoja. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2007, 134.) Oman tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää niitä tekijöitä, jotka joko edistävät tai vaihtoehtoisesti hidastavat ja pahimmillaan estävät perheenkokoajanuoren ja perheen kotoutumista ja integroitumista yhteiskuntaan. Tämä johtoajatus oli taustalla myös pohtiessani tutkimuskysymyksiäni.

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara kirjassaan Tutki ja kirjoita (2007, 121) tiivistävät sen hyvin vanhaan sanontaan: hyvä kysymys on puoli vastausta. Tutkimustehtävä toimii suunnan määrittäjänä sille, miten tutkimus kannattaa tehdä. Tutkimukseen tulisi löytää juoni eli johtoajatus, jonka mukaisesti voidaan kiteyttää tutkimuksen päätehtävä/pääongelma. Pääongelmaa analysoimalla ja täsmenämällä voidaan se jakaa tarvittaessa täsmällisempiin osaongelmiin. (Hirsjärvi ym. 2007, 122.)

Tutkimuskysymykseni nousivat alun perin hyvin suppeasta aineistosta, sillä haastattelut tulivat ajankohtaisiksi hyvin aikaisessa vaiheessa tutkimusprosessiani. Ne ovat kuitenkin osoittautuneet toimiviksi ja sopiviksi kootessani lisää tietoperustaa. Haastattelukysymysten laatimisessa minua auttoivat myös EHJÄ ry:n projektityöntekijät Tuire Niinimäki ja Tytti Ovaska, joilla oli kokemusperäiseen tietoon perustuvia näkemyksiä siitä, mitä asioita tutkimuksessani olisi tarpeen kartoittaa.

Tutkimuskysymyksiä muotoutui lopulta viisi kappaletta. Kaksi viimeistä otin mukaan laatiessani haastattelukysymyksiä, kun pohdin tarvetta selvittää tarkemmin kotoutumiseen liittyviä palveluita. Tutkimuskysymykseni olivat lopulta seuraavat:

1. Mikä on perheenyhdistämisen merkitys yksintulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille?
2. Miten perheenyhdistäminen muokkaa perheen sisäisiä rooleja perheenyhdistämisprosessin eri vaiheissa, kun perheenyhdistäjä toimii perheen lapsi/nuori?
3. Millaisia kokemuksia perheenkokoajanuorilla on kotoutumisesta perheenyhdistämisprosessin eri vaiheissa?
4. Millaista tukea nuoret ja perheet ovat saaneet perheenyhdistämisprosessin aikana?
5. Millaista tukea tai palveluita nuoret ja perheet olisivat tarvinneet saatujen palveluiden lisäksi?

5.3 Tutkimusmenetelmä

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on aina todellisen elämän kuvaaminen (Hirsjärvi ym. 2003, 152). Aineistoa laadullisen tutkimuksen toteuttamiseen voi kerätä usealla eri tavalla. Tutkimusstrategialla tarkoitetaan valintaa tai päätöstä siitä mitä menetelmiä tutkimuksessa hyödynnetään. Tutkimustehtävä määrittelee sen, mikä valitaan tutkimusstrategiaksi. Tutkimusstrategialla tarkoitetaan ”tutkimuksen menetelmällisten ratkaisujen kokonaisuutta” (Hirsjärvi ym. 2007, 128). Tapaustutkimuksella kerätään yksityiskohtaista tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia. Tämän strategian tavoitteena on tyypillisimmin ilmiöiden kuvailu ja yksittäisiä tapauksia tutkitaan useimmiten suhteessa ympäristöönsä. (Hirsjärvi ym. 2007, 130–131.) Haastateltaviani yhdistävä tekijä – ilmiö – oli perheenyhdistäminen, jonka kaikki haastateltavat olivat omalta osaltaan käyneet läpi.

Aineiston keruu toteutettiin siis yksilöhaastatteluin. Koin haastattelut sopivimmaksi aineiston keruutavaksi, sillä se antaa mahdollisuuden selittää kysymyksiä ja tarkentaa vastauksia. Yksilöhaastattelut tulivat kyseeseen, koska haastateltavien joukko oli kielitaidoltaan hyvin eritasoista ja muutenkin hyvin heterogeeninen ryhmä. Ryhmähaastattelutilanteissa yksilöt olisivat kaivanneet hyvin erilaista tukea. Haastattelu oli koko ajan mielessäni ainoana ja selkeänä vaihtoehtona, sillä haastatteluni kohderyhmäni kielitaito ei todennäköisesti olisi yhtä haas-

tateltavaa lukuun ottamatta riittänyt vastaamaan avoimeen kyselylomakkeeseen.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jonka ominaispiirteisiin kuuluu, että haastateltavaksi valittu ryhmä on kokenut jonkin saman tilanteen. Tämän tilanteen tai prosessin tärkeät osat on alustavasti selvitetty. Näiden oletusten perusteella on etukäteen valittu käsiteltävät aihepiirit. (Hirsjärvi & Hurme, 2008. 47.) Teemahaastattelussa yksittäisten kysymysten esittämistä tärkeämpää on erilaisten teemojen käsittely. Laatimani haastattelun teemat nousivat perheenyhdistämisprosessin kuvauksesta, jonka olin jakanut kolmeen osaan - teemoihin. Tätä kolmijakoa tuki myös Kotouttamisen seudullisten ja alueellisten verkostojen kehittämisen – hanke, jonka loppuraportti ”Jatkuva huoli, ikävä ja suru” – kokemuksia perheenyhdistämisistä oli päädytty samankaltaiseen kolmijakoon. Omaan kolmijakooni päädyin kuitenkin EHJÄ ry:ssä tekemäni perheenyhdistämisprosessin kuvauksen pohjalta, sillä näiden kolmen teeman sisäiset teemat poikkeavat mielestäni toisistaan. Kolmijaosta on tarkemmin tutkimukseni tuloksissa eli 6. kappaleessa.

5.4 Aineiston hankinta ja analyysi

Haastatteluaineistoni koostuu viidestä teemahaastattelusta. Haastateltavat ovat tulososaan merkitty koodeilla H1-H5. Haastatteluja piti alun perin olla yhdeksän kappaletta, mutta kahteen haastateltavaan ei saatu myöhemmin yhteyttä, yksi ei saapunut haastatteluajankohtana paikalle ja yksi oli haastattelun ajankohtana terveydellisistä syistä estynyt tulemaan haastatteluun. Haastatteluiden ajankohdaksi oli touko-kesäkuussa 2012. Kaikki haastateltavat olivat nuoria alaikäisenä yksintulleita maahanmuuttajanuoria. Peruuntuneista haastatteluista johtuen yhdeksi yhdistäväksi tekijäksi osoittautui lopulta myös miessukupuoli. Iältään haastateltavat olivat 18 – 22-vuotiaita.

Nuoret valikoituivat EHJÄ ry:n entisistä nuorista, jotka olivat työntekijöiden tiedustellessa asiaa vapaaehtoisesti ilmoittautuneet haastateltaviksi. Nuoret olivat luonnollisesti kaikki perheenjäsenensä Suomeen saaneita perheenkokoajia.

Haastattelut toteutettiin EHJÄ ry:n toimistolla Raisiossa, joka oli nuorille tuttu paikka entuudestaan. Nuoret tuntuivat luottavan EHJÄ ry:hyn, joten heille ei asiaa tiedustellessani vaikuttanut olevan ongelma esimerkiksi haastatteluiden nauhoittaminen tai asioista puhuminen minulle. Kaikki haastattelemani nuoret olivat minulle entuudestaan tuntemattomia.

Ensimmäisen haastattelun jälkeen totesin haastattelun rungon ja teemojen soveltuvan hyvin aiheen käsittelyyn. Joitakin kysymyksiä jouduin muokkaamaan ymmärrettävämpään muotoon ja muutamia turhia kysymyksiä tiputin pois haastattelusta. Kaikkien haastateltavien kanssa en edes käyttänyt apukysymyksiä vaan he kertoivat hyvin oma-aloitteisesti perheenyhdistämisprosessista.

Aineiston analysointi alkaa jossain määrin jo aineiston keruun yhteydessä. Tutkimuksessani olin jo etukäteen miettinyt teemat, jotka rakentuivat tutkimuskysymysten pohjalta. Kun analyysi on teoriaohjaava, on siinä teoreettisia kytkentöjä ja se toimii apuna analyysin etenemisessä (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 96). Tätä pohjalta lähdin kehittämään tutkimukseni tuloksia.

Tutkimukseni hyvin varhaisessa vaiheessa - eli jo haastattelukysymyksiä laatiessani – on aihetta teemoiteltu. Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston jäsentämistä teemojen mukaisesti ja aineiston pelkistämistä. Kukin teema saa merkityssisältönsä osittain itsenäisesti, osittain suhteessa toisiin teemoihin. (Siekinen, 2001, 53–54.) Litteroitu aineisto jäsenyi hyvinkin selkeästi etukäteen tekemäni teemoittelun mukaan ja valmiista aineistosta lähdin tekemään tyypittelyä. Tyypittelyllä tarkoitetaan erilaisten tyyppikuvausten konstruoimista aineistosta. (Aaltola & Valli, 2007, 42.)

Haastattelujen aineisto oli minulla nauhoitetussa muodossa. Eskola (2001, 133–134) kehottaa purkamaan aineiston kokonaan, sillä työläämpää saattaa olla täydennysten etsiminen jälkikäteen nauhoilta. Yksi mahdollisuus on myös aineiston teemoittain purkaminen. Vaikka minulla teemat olivat etukäteen jo osittain päätetty, halusin joka tapauksessa purkaa koko aineiston, jotta näkisin sopisiko etukäteen määrittelemäni teemat varmasti aineistoon. Litteroitua aineistoa minulle kertyi 29 sivua. Luettuani litteroidun aineiston useaan otteeseen to-

tesin saadun aineiston vastaavan hyvin etukäteen tekemääni teemoittelua. Tyyppittelin samankaltaisia sitaatteja oikeiden teemojen alle.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Perheenyhdistämisen prosessin jakaminen kolmeen teemaan on prosessin eri vaiheisiin liittyvien ilmiöiden yhtäläisyyksiin perustuvaa:

- Aika myönteisestä päätöksestä perheen saapumiseen
- Perhe Suomessa: uusi arki
- Arjen vakiintuminen

Tätä kolmijakoa hyväksi käyttäen esittelen seuraavassa haastatteluaineistosta kokoamiani tuloksia. Haastatteluissani kysyin nuorilta myös hakuprosessista, tarkoitukseni lähinnä kartoittaa keitä nuori oli hakenut perheenyhdistämisen kautta ja keitä oli saanut Suomeen. Tämä tieto osoittautui loppujen lopuksi tärkeäksi tuloksia ajatellen, sillä nuoret ovat tämän perusteella jaettavissa kahteen ryhmään: nuoriin, jotka ovat saaneet vanhempansa Suomeen perheenyhdistämisen kautta ja nuoriin, jotka ovat saaneet nuoremmat sisaruksensa Suomeen perheenyhdistämisen kautta.

Kahdelle haastateltavistani oli tullut äiti ja nuorempia sisaruksia Suomeen ja kolmelle oli tullut nuorempia sisaruksia ja näistä nuorista oli tullut nuorempien sisarustensa huoltajia perheenyhdistämisen myötä. Yksi haastatteleistani nuorista oli tullut huoltajaksi heti täytettyään 18 vuotta. Yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta kaikki olivat olleet tyytyväisiä päätökseen, yksi ilmaisi olevansa tyytyväinen, että sai osan perheestään Suomeen, mutta perhettä painoi edelleen huoli yhden perheen kasvattilapsen jäätyä kotimaahan. Kaksi haastateltavista otti itse puheeksi hakuajasta puhuttaessa sen vaihtoehdon, ettei perheelle olisikaan myönnetty myönteistä perheenyhdistämispäätöstä. Molemmat sanoivat, että olisivat tässä tapauksessa todennäköisesti palanneet kotimaahansa perheensä luokse.

6.1 Odotus

Perheenyhdistämispäätöstä joutuu nykyisellään odottamaan melkein vuoden. Perheenyhdistämispäätöksen odottaminen on usein rankempaa perheenkokoajalle kuin kotimaassa olevalle perheelle. Perheellä on yleensä ystäviä ja sukulaisia tukena, kun taas perheenkokoaja ei pahimmassa tapauksessa tiedä missä hänen perheenjäsenensä asuvat, missä kunnossa he ovat ja millainen tilanne kotimaassa kulloinkin vallitsee. Päätöksenodotusaikaa laskiessa tulee muistaa, että toisinaan perheenyhdistämistä voi joutua hakemaan useaan kertaan saatuaan ensimmäiselle tai toiselle – jopa kolmannelle - hakemukselle ensin kielteisen päätöksen. Kaikki haastateltavista kertoivat olleensa helpottuneita saatuaan myönteisen päätöksen. Yksi haastateltavista kertoi erityisesti perheenyhdistämispäätöksen hakemisesta, sillä hän oli ollut hyvin varma myönteisestä päätöksestä heti hakemuksen laitettuaan.

H3: Jos sul on työt, nykyään, ennen oli silleen et piti olla vakituinen työ. Nykyään ei ole näit, sul on työt, hyvät tulot ja toimitat verotodistuksen –sä saat nopeammin. Kuinka pitkä työsuhde sulla oli tai olit töissä, se ei vaikuta mitään onks vakituinen vai ei. Se menee nopeammin noi. Se meni sen takii, koska mul on kavereita, jotka ennen muo hakenu kaks vuot, kolme vuot. Yks kerta, kaks kerta. Ei oo mitään tietoo perhe. Ja lopultaki tuli sellanen kielteinen. Mulla heti myönteinen. Mulla työ.

Muut haastateltavista kertoivat odottaneensa päätöstä perheenyhdistämisestä lähemmäs vuoden. Edellä olevan sitaatin kertoja, joka oli ollut töissä Suomessa jo useamman vuoden, odotti päätöstä puoli vuotta. Myönteisen päätöksen jälkeen perheet tulivat yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta kaikilla Suomeen seuraavan viiden kuukauden kuluessa.

Odotus on harvoissa tapauksissa päättynyt siihen, että myönteinen päätös on saatu. Yksi haastateltavista kuvaa odottaneensa myönteisen päätöksen saatuaan vielä yli vuoden tulemistaan täysi-ikäiseksi, jotta sai nuoremman veljensä Suomeen. Tätä aikaa hän kuvailee erityisen kuluttavaksi, sillä hän ei tiennyt tuona aikana huolehtisiko joku veljestä kotimaassa ja näkisivätkö he enää koskaan toisiaan.

Nuoret kuvailevat odotusta myönteisen päätöksen jälkeen hyvin yksinäiseksi ajaksi. Yksi nuorista kuvailee olleensa vain kotona ja joskus käyneensä kaupungilla koulun lisäksi, koska hänellä ei ollut ystäviä.

Kysyin nuorilta mitä valmisteluja he tekivät ennen perheen saapumista. Nuoret, jotka olivat olleet alaikäisiä odottaessaan perhettään, olivat jättäneet valmistelut pitkälti sosiaalitoimen vastuulle. Toinen nuorista, jolle saapui äiti ja nuorempia sisaruksia Suomeen, asui odotushetkellä lastenkodissa ja lastenkodin henkilökunta auttoi perheen kodin järjestelyissä. Tällä nuorella ei ollut juurikaan tietoa mistä tavarat oli hankittu kotiin ja kuka ne oli maksanut. Tämä nuori ei myöskään tiennyt tarkalleen miten perheen matkat Suomeen olivat järjestyneet. Nuori, joka oli vuoden verran odottanut nuorempaa veljeään myönteisen perheen yhdistämispäätöksen jälkeen, oli puolestaan halunnut hoitaa kaiken itse.

H2: Kyllä mä ennen ku se tuli, mä ostin sille kaikki mitä piti ostaa. Jotain tavaroita ja astioita, kaikki mä ostin. Ei ollu vaikea etes mieltä mitä tarvitsee. Mä olin ennen itse ostanut ja mä olin itse asunut yksin. Kaikki mä oppi.

Kaksi täysi-ikäisistä nuorista, jotka odottivat perhettään, hoitivat kukin tahollaan sosiaalitoimiston - toinen mainitsi myös EIJÄ ry:n ohjaajat – avustuksella hankinnat ja perheen kodin valmisteleminen asumiskuntoiseksi. Kolmas, joka oli jo pidempään ollut Suomessa ja työskennellyt ja ansainnut rahaa, kertoi hankkineensa ennen veljien saapumista itselleen isomman asunnon. Tämä nuori oli myös säästänyt rahaa veljien lentojen maksuun, mikäli näiden matkoja ei olisi maksettu jonkun muun toimesta.

Päätöksen tullessa tämä nuori oli juuri matkalla kotimaassaan ja tapaamassa veljiään. Päätöksestä hän oli kuullut puhelimitse ja pystyi hoitamaan nuorten veljiensä paperiasiat kotimaassaan sekä hankki heille oleskeluluvat ja viisumit. Lopulta tämän nuoren palattua Suomeen, veljet tulivat muutaman päivän päästä perästä. IOM oli järjestänyt tämän nuoren veljien lennot Suomeen.

H3: Se on vaikea. Ei ne sanonu et minä päivänä lähtee. Sit ku mä olin täällä, mä soitin täältä, että noni, nyt mä olen takaisin Suomessa. Sanokaa minulle et minä päivänä mun veljet voi tulla sinne. Sit heti hän sanoi huomenna illalla.

Kysyin nuorilta miten he olivat itse valmistautuneet perheen tulemiseen. Tunteista puhuminen on monelle maahanmuuttajalle vaikeaa. Tunnekieli on usein maahanmuuttajan oma äidinkieli. Nuori, joka oli odottanut vuoden nuorempaa veljeään saapuvaksi, kertoi kuitenkin saaneensa tukea odotukseen ”naapurilta”, joksi hän nimitti tukiperheen naista. Tästä oli ollut hänelle apua ja nainen oli nuoren mukaan jatkuvasti sanonut hänelle, että kaikki menee hyvin. Nuori ei ollut uskonut ennen kuin matkalla lentokentälle veljeä hakemaan mennessään että kaikki tosiaan meni hyvin. Yksi haastateltavista, joka oli itse täysi-ikäinen ja odotti nuorempaa veljeään saapuvaksi kuvasi odotusta seuraavasta:

H4: En mä erityisesti valmistautunut. Se tuli ja oltiin.

Alaikäiset nuoret, jotka odottivat äitejään ja nuorempia sisaruksiaan kuvasivat odotuksiaan perheen saapumisesta seuraavasti:

H1: Mä oroti et äiti auttaa muo ku se tulee tänne. Äiti hoitas niinku mua.

H5: Noo, mä odotin vaan ja yritin sitä niinku saada tulemaan niinku nopeampi. Niinku, ma olisi ajatellu et mä olisi onnelline et mä olin saanu mun perhe tänne mun lähelleni.

Nuori, josta tuli nuoren veljensä huoltaja heti täysi-ikäistyttyään kertoi odotuksistaan seuraavasti:

H2: Sit kun mä välillä mietin, et kun veli tulee ni mitä sit kun veli tulee, että kuunteleeko se mitä mä sanon ja jaksanko mä hoita sen asioita ja sitte oma asioita ja sitten koulun.

Kysyin nuorten matkasta hakemaan perhettään lentokentältä. Ainoastaan yksi haastateltavista ei ollut päässyt perhettään vastaan, koska oli juuri tuolloin leikkauksessa. Tämän nuoren perhettä oli vastassa sosiaalityöntekijä. Nuoret osasivat kuvailla hakumatkaan liittyneitä tunteita todella laajasti. Yksi kertoi itkeneensä etukäteen, että äiti tulee.

Kaikki toivat kertomuksessaan esiin sen, kuinka vaikeaa oli tunnistaa perheenjäseniä lentokentällä, oltuaan heistä erossa useita vuosia. Toisaalta kuvaillessaan hetkeä jolloin näkivät perheenjäsenensä, nuorten kertomuksiin ei liity suuria tunteita, halauksia tai ilonkyyneleitä niin kuin helposti voisi kuvitella. Tässä vaiheessa nuoret olivat olleet lyhimmillään 2 vuotta ja pisimmillään 9 vuotta

erossa perheestään. Ensitapaaminen lentokentällä kuulostaa lähinnä byrokraattiselta ja sellaiselta, että ensitapaaminen vain nopeasti hoidetaan pois alta. Matkoistaan lentokentälle nuoret kuitenkin kertovat tunteikkaasti.

H2: Ne muut oli vähän pienempiä (veljen kanssa samalla koneella tulleista toisen perheen lapsista) ja sit oli yksi ihan samalainen. Siitä mä tiesin että se oli mun veli. Mä varmisti. Mää huuta sitä nimeltä. Se oli aika kasvanut.

H5: Mä näin mun äitini tulee vaan. Se oli niin erilainen. Se oli niin laiha. Ei heti tullu. Ehkä vähän katseluu minuutti, nii ma katoin mun äitii onks tää mun äiti. No joo mun äiti.

Kysyessäni millaisia palveluita nuoret olivat odotusvaiheessa saaneet, he eivät oikein osanneet eritellä mitään tiettyjä palveluita. Nuorten haastattelujen perusteella voidaan kuitenkin mainita muutamia tahoja, jotka olivat ainakin auttaneet perheen asunnon järjestämisessä ja rahallisesti sekä antanut keskusteluapua. Näitä olivat sosiaalitoimi, EHJÄ ry:n ohjaajat, tukiperhe (yhden nuoren kohdalla, jolla sellainen oli ollut) ja edustajat.

Jos nuoret olivat perheen saapuessa täysi-ikäisiä, heidän odotettiin hoitavan suhteellisen itsenäisesti järjestelyt. Nämä nuoret kertoivat saaneensa tukea EHJÄ ry:stä ja rahallista avustusta sosiaalitoimistosta. Alaikäisillä nuorilla oli enemmän tukea lastenkodin, tukiperheen tai edustajan muodossa. Kaksi mainitsi lisäksi tässä vaiheessa lisäksi myös EHJÄ ry:n.

Kolmesta nuoresta tuli perheenyhdistämisen kautta nuorempien sisarustensa huoltaja. Näistä nuorista yksi oli vasta 18 - vuotias, kaksi muuta noin 20 - vuotiaita.

H2: Mä kirjoti nime yhte paperi. Sit mä oli niinku velje huoltaja.

Näistä kolmesta nuoresta vain 18 – vuotiaana huoltajaksi tulleelle oli järjestetty tukiperhe. Nuoret kuvailivat huoltajaksi tulemistä velvollisuutena huolehtia sisaruksista. Yhden haastateltavan näkemys oli, ettei ollut muuta vaihtoehtoa. Suomalaisessa yhteiskunnassa, kantaväestön nuorelle vastaavanlainen järjestely ei olisi missään tapauksessa mahdollista. Alaikäinen sisarus sijoitettaisiin lastenkotiin vaikka sisar olisi täysi-ikäinen, jos lasten huoltajat olisivat kuolleet tai muuten eivät kykenisi huolehtimaan lapsestaan.

6.2 Uusi arki – perhe vihdoin Suomessa

Kartoitin haastateltavien elämäntilannetta perheen tullessa Suomeen. Neljä nuorista oli tuolloin omien sanojensa mukaan opiskelemassa, osa heistä työskenteli koulun ohella ja yksi oli - kuten jo edellä kerroin – oli kokonaan työelämässä. Kaikki kertoivat joutuneensa olemaan perheen saavuttua pois koulusta ja töistä. Koulussa tilanne oli ymmärretty paremmin, kun nuoret olivat selittäneet opettajille, että perheen asioita piti hoitaa. Työssä käyvä kertoi, ettei hänen suomalainen pomonsa oikein ymmärtänyt hänen tilannettaan.

H3: Mä otin välillä töistä vapaata, et heil oli joku lääkäriaika tai joku sossu aika näitä katsottiin läpi ja sit samalla tehtiin niin tota opetin heille ja puhuin. Pari kertaa mulle tuli töistä semmonen tilanne et töistä pitää lähtee, ei onnistu. Ne ei osannu suomee. Mä tein näin et mun pomoni, minä lähden käy tai ei. Mutta hänen mielestään mä en saanu lähtee mut ku mä lähdin se oli vähän kiukkunen mulle. Sit lopulta ku mä selitin et sä et nyt tästä mun tilanne varmaan ymmärrä. Mulla on tullu kaksi nuorta veljeä ja jolle oon ihan virallinen huoltaja kaikesta vastuu ja ne ei osaa suomee ei mitään. Mun on pakko olla niiden kanssa, viedä sossula, kela tai kaikkee mitä. Sit se ymmärsi ja anto loma.

Äitinsä Suomeen saanut kuvaili perheen tulon jälkeistä auttamistaan seuraavasti:

H5: Niinku, mun piti aina olla niiden kansa niinku ma paasen koulusta sit ku opettajat vähän sellasii ei saa olla poissa koulusta. Niinku tässä Suomessa semmonen kulttuuri niinku et jos ihminen on aikuinen saa lähteä omaa asuntoo se ei ehkä ajattele et miten mä voin auttaa mun vanhemmat. Meillä vähän eri kulttuuri. Ensinnä meidän pitää ajatella vanhempii ja sit sen jälkeen ajattee itseä.

Perheen saapuminen ja alkuvaiheen palveluiden läpikäyminen tuli kaikissa haastatteluissa esille. Kaikki nuoret olivat toimineet perheenjäsentensä tulkkeina ja joutuneet olemaan mukana kaikissa maahantulon alkuvaiheeseen liittyvissä viranomaisyhteyksissä, eli sosiaalitoimistossa, Kansaneläkelaitoksella, Työ- ja elinkeinotoimistolla, maistraatissa, kouluissa, poliisilaitoksella ja terveyskeskuksessa.

Näiden viranomaisten lisäksi nuoret olivat järjestelemässä sisaruksilleen vapaaajan toimintaa, esimerkiksi jalkapallo tuli kahden nuoren haastatteluissa ilmi. He olivat kielitaidottomien veljien kanssa käyneet treeneissä apuna. Lisäksi nuoret hoitivat perheen arkiaskareita, kuljettivat perheenjäseniä busseissa, esittelivät

uutta kaupunkia, kävivät kaupassa ja hoitivat aluksi kotitöitä. Näitä asioita tuli lähes jokaisen nuoren puheessa esiin. Asioiden hoitaminen koettiin kuitenkin kaikkien nuorten puheen perusteella heidän tehtävänä.

H2: Alussa oli todella vaikea hoita velje asioita. Alussa vähän ku peruskoulu oli mulle vaikea ja piti saada hyviä numeroita ja piti hoita velje asioita ja sitten opiskella enemmän. Välillä kun mulla oli sitten harjoitukset ja piti hoita sen asioita ja en ehtiny lukea ni sitten meni vähän meni huonosti. Nyt se koulu on ihan ok, meni ihan hyvin se peruskoulu.

Apua nuoret olivat saaneet asioiden hoitoon vasta sitä pyytäessään. Kaksi nuorta kuvaili miten he olivat soittaneet sosiaalitoimistoon ja sanoneet, etteivät he enää halua toimia tulkkeina perheilleen. Tämän jälkeen sosiaalitoimistosta oli tilattu perheelle tulkki. Tämän jälkeen molemmat kertoivat tilanteen hieman helpottaneen. Kolme muuta haastatelluista ei ollut omien sanojensa mukaan missään vaiheessa edes osannut pyytää tulkkia perheenjäsentensä asioimisen avuksi. Yksi nuori kuvasi turhautumistaan seuraavasti:

H3: Alussa mä olin hyvä ahkera. Tein kaikki. Lopulta meni hermot et ei nyt toi pitäny mennä noi. Tässä loppuvälissä oli vähän et joo en jaksais. Sit ku toinen veljistä täytti kaheksantoista ni se mä sanoin et sä oot nyt itte aikuinen sit sä voit olla toisen huoltaja. Etelleen me asutaan samassa kämpässä.

Nuorten kehittämät verkostot muuttuivat kolmen nuoren kohdalla sen jälkeen kun perhe tuli. Yksi kertoi, ettei enää ehtinyt tavata kavereita niin paljon kuin olisi halunnut ja ettei aikaa riittänyt enää tyttöystävälle. Toisaalta, yksi nuorista kuvasi olleensa hyvin yksinäinen ennen perheen saapumista ja saaneensa perheenjäsenistään ystäviä itselleen tänne.

Kun kysyin millaista apua tässä kohtaa nuoret sitten olisivat kokeneet tarvitsevänsä, kaksi sanoi että olisivat toivoneet että joku olisi tullut ja hoitanut perheen asiat heidän puolestaan. Toisaalta kaikki kokivat velvollisuudekseen huolehtia saapuneesta perheestään. Yksi kertoi myös että joku kodinhoitaja tai ruuanlaittaja olisi ollut kiva.

Perheen roolit olivat haastatteluiden mukaan hyvin sekavia erityisesti kotoutumisen alkuvaiheessa. Nuoret, jotka olivat saaneet äitinsä Suomeen kertoivat molemmat odottaneensa, että äiti alkaisi hoitamaan heitä. Molemmat nuoret kuitenkin kertoivat, että heistä tuli jotenkin perheen päitä. Toinen kertoi hänen

äitinsä soittelevan nuorelle ja pyytävän tätä rauhoittelemaan nuorempia sisarusiaan edelleen. Nuori kertoi sisartensa kunnioittavan häntä niin kuin kunnioittaa isää.

H1: Joskus äiti soitta. Mä ole koulussa. Se soitta: "Tuu rauhoitele nää lapset" ja sit mä mene. Se on ni vähän hauska juttu.

Molemmat näistä nuorista kertovat yrittäneensä saada perheenjäseniään hoitamaan itse asioitaan.

H5: Noku mä sano heille. Tällä hetkellä ne yrittä hoita asioita ku mä sano niille et pitä oppia. Ehkä tällä hetkellä mä olen teijän kanssa mut myöhemmin ei kukan tiedä mitä tapahtuu.

Toisen nuoren kohdalla äiti oli ottanut enemmän vastuuta perheen asioiden hoidosta. Näissä tapauksissa erona oli kuitenkin se, että toisen nuoren äiti oli tullessaan ollut kovin sairas ja ei ollut ehtinyt mennä kielikurssille vielääkään.

6.3 Arjen vakiintuminen

Nuoret omaksuvat uudet kulttuurin nopeammin, he oppivat kielen ja kasvavat kiinni suomalaiseen kulttuuriin, samalla kun vanhemmat sukupolvet elävät vielä vanhassa kulttuurissa. Mielenkiintoista oli huomata näiden haastatteluiden pohjalta, että nuoret, joiden toinen vanhemmista oli tullut Suomeen, olivat oman kotoutumisensa kanssa pysähtyneet siihen paikkaan missä olivat perheen tullessa. Kun taas nuoret, joille oli tullut perheenyhdistämisen kautta nuorempia sisarusia, olivat aluksi hidastuneet omassa kotoutumisessaan, mutta sisarusten kotoutumisen edistyessä myös itse päässeet uudelleen vauhtiin omassa kotoutumisessaan.

H2: Vähän mä olen miettinyt millaisia kavereita sillä on. Mut sitten mä olen miettinyt ettei voi aina olla vahtimassa. Täyty tietä että se on viisas ja mun ei tarvi olla sen viisas. Se osaa suomekieli ihan hyvin. Se puhu parempi suome ku minä.

Kotoutumisnopeuden ikäsidonnaisuus oli havaittavissa hyvin varsinkin niiden nuorten kohdalla, joille oli perheenyhdistämisen kautta tullut nuorempia sisarusia. Kaikki kolme haastateltavaa, jotka olivat saaneet vain nuoremmat sisaruksensa perheenyhdistämällä, sanoivat ainakin yhden sisaruksistaan puhuvan jo

paremmin suomen kieltä kuin he itse. Tähän vaikutti oliko sisar tullessaan peruskouluikäinen. Yksi nuorista kertoi toisen sisaruksistaan olleen tullessaan maahan 17-vuotias ja jääneen vaille koulupaikkaa. Tämän sisaruksensa kohdalla haastateltu nuori sanoi tarvitsevänsä tällä hetkellä tukea ja apua.

Haastatteluissa neljä nuorta viidestä nosti esiin suomalaisten verkostojen tärkeyden. Suomalaiset tuttavat ja yhteydet kuten edustajat tuotiin esiin monessa yhteydessä.

H4: Mä ajattelin jos hänellä olisi joku oma edustaja. Olisi ollut parempi esimerkiksi joku suomalainen perhe tai koska on hyvä jos on suomalainen. Pitää olla hänen kanssaan - - Mutta jos mun mielestä joku tarvitsee apua on hyvä olla suomalaisen kanssa. Se on mun mielipide.

Nuorten haastatteluiden perusteella ammatillinen tuki koettiin poikkeuksetta hyödylliseksi.

7 YHTEENVETO TULOKSISTA

Tutkimuksessani korostui nuorten monta erilaista roolia perheenkokoajana. Aikuisella ihmisellä, jonka ei enää tarvitse kamppailla oman identiteettinsä rakentumisen kanssa, olisi vaikeuksia pitää moinen paletti kasassa. Nuorten kuitenkin odotetaan pitävän koko kuvio hallinnassaan ja saada integroitua perheensä - jopa omat vanhempansa - suomalaiseen kulttuuriin.

Rooleja voidaan tarkastella eri näkökulmista. Yhteiskunnan näkökulmasta perheenkokoajanuoren odotetaan olevan perhettään kotouttava taho, ristiriitojen ratkaisija, palveluohjaaja, tulkki sekä huoltaja. Yhteiskunnan näkökanta perustuu Ulkomaalaislakiin (30.4.2004/301) sekä muihin perheenyhdistämisää sääteleviin säädöksiin. Perheenkokoaja, olkoonkin hän sitten minkä ikäinen hyvänsä, tehtäväksi jää perheenyhdistämisen kautta tulevan perheensä kotouttaminen. Perheenyhdistämistilanteissa perheenjäseniltä jää kokonaan vastaanottokeskusvaihe välistä, missä monet maahanmuuttajat saavat kotoutumisensa jo hyvälle alulle alan ammattilaisten tukemana.

John Berry (Phinney ym. 2006, 81–82) on omissa akkulturaatioprosessia käsittelevissä tutkimuksissaan todennut perheen olevan keskeisessä roolissa akkulturaatioprosessissa sekä kotoutumisessa yksilön kannalta. Keskeiset olosuhteet ja ehdot yksilön akkulturaatioprosessille asettaa perhe vaikka prosessin eteneeseen vaikuttaa myös perheen ulkopuolisia tekijöitä yksilön-, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. (Alitolppa-Niitamo 2010, 45);(Berry ym. 2006, 15-19.)

Perheen näkökulmasta tutkimuksessani nuoren on odotettu olevan perheen pää, perheensä aktiivinen kotouttaja, ristiriitojen ratkaisija, vanhan kotimaansa kulttuurin ylläpitäjä sekä perheen asioiden hoitaja erityisesti heti perheen tultua maahan. Perheiden odotukset ovat olleet hyvin yksilöllisiä ja niiden muodostumiseen vaikuttaa myös perheenkokoajan persoonalliset ominaisuudet. Pohjana tälle ajattelulle on kuitenkin oletus perheenkokoajan tietävän paremmin uuden yhteiskunnan tavat ja normit – olevan perheen linkki uuteen ja outoon yhteiskuntaan.

Eriaikainen kotoutuminen on merkittävä ristiriitojen aiheuttaja maahanmuuttajaperheissä. Alitolppa-Niitamon ”akkultturaatiokuilu” (2010, 51) kuvaa lasten ja vanhempien sosialisatio- ja enkulturaatioympäristöjen välistä eroa. Tämä tarkoittaa näkemyksellisiä eroja esimerkiksi rooliodotuksissa tai perheen sisäisissä arvoissa ja normeissa.

Tutkimuksessani eriaikaiseen kotoutumiseen liittyvä ristiriita näkyi parhaiten juuri niiden nuorten kohdalla, jotka saivat toisen vanhempansa Suomeen. Nuoret odottivat äidin tulevan ja hoitavan heitä vaikka todellisuudessa äiti oli Suomeen tultuaan joutunut turvautumaan lapseensa käytännön asioissa (Alitolppa-Niitamo ym. 2005, 45). Haastattelemieni nuorten kohdalla tämä seikka oli asettanut heidät nuorempien sisarten silmissä äidin yläpuolelle perhehierarkiassa.

Yksintulleiden maahanmuuttajanuorten perheenyhdistämisistä on olemassa tutkimuksia hyvin vähän. Omaa tutkimustani vastaavan tutkimuksen on kuitenkin tehnyt Sari Koistinen Kuopion yliopistossa. Tutkimuksessa oli haastateltu yhdeksää somalitaustaista perheenkokoajanuorta. Pro gradu – tutkielmassaan ”Dream came true” (2006) Koistisella oli myös tavoitteena selvittää millaisia kokemuksia perheenyhdistämisen läpikäyneillä nuorilla on kotoutumisesta Suomeen.

Koistinen kirjoittaa tutkimuksensa tuloksissa että ”perheenyhdistämisen myötä nuorten elämästä olisi poistunut ikävä ja huoli kotimaassa olevista omaisista, mikä on mahdollistanut heille huolettomamman ja onnellisemman nuoruuden” (2006, 115) (Matinheikki-Kokko 1994, 89). Tutkimuksessani haastattelemanuoret kertoivat haastattelutilanteessa olevansa onnellisia siitä, että perhe on nyt täällä. Koistisen tutkimuksen tulosta ”huolettomammasta” nuoruudesta en täysin allekirjoita.

Haastattelemieni nuorten kohdalla monien kotoutuminen oli hidastunut, huoli nuorempien sisarusten ja vanhempien voinnista, koulutuksesta ja kotoutumisesta painoivat nuoria heidän sanojensa mukaan. Koistisen tutkimukseen verrattaessa sanoisin ennemminkin, että tietämättömyys perheen tilanteesta on poistu-

nut nuorten elämästä perheen tultua Suomeen, mutta huoli on säilynyt heidän elämässä mutta muuttanut vain muotoaan. (Phinney ym. 2006, 81–82)

Tutkimuksessaan Koistinen kirjoittaa myös haastattelemiensa henkilöiden kotoutumisen suomalaiseen yhteiskuntaan edistyneen perheenyhdistämisen myötä. Tämä on Koistisen mukaan näkynyt lisääntyneenä motivaationa koulunkäyntiä ja oman tulevaisuuden rakentamista kohtaan. Koistinen peilaa tuloksiaan Erik H. Eriksonin teoriaan, jonka mukaan perheenyhdistäminen voidaan nähdä minuutta eheyttävänä, positiivisena identiteetin vahvistamisen kokemuksena, joka korvaa aiempia. (Koistinen 2006, 115)

Tutkimuksessani perheenyhdistäminen ei suinkaan näyttäytynyt vain tässä valossa. Oman identiteettinsä kanssa kehitysvaiheessa olevat nuoret tuntuivat olevan rooliensa, velvollisuuksiensa ja oman itsensä kanssa sekavammassa tilanteessa kuin aikana ennen perheenyhdistämistä. Nuoret eivät kuitenkaan itse nähneet perheenyhdistämistä kielteisenä asiana, mutta monet puhuivat kuitenkin ”velvollisuudesta” perhettään kohtaan nyt kun perhe oli täällä.

Velvollisuudet menivät myös monen haastattelemani henkilön kohdalla oman edun tavoittelun edelle. Tähän velvollisuuksien esiin nousemiseen vaikuttaa kieltämättä myös kulttuuri, jonka moni nuorikin toi haastatteluissa esiin. Yhteisöllisyyttä korostavista kulttuureista tulevien nuorten ajatusmaailma ei tietenkään ole länsimaisen individualistista elämäntapaa korostavassa yhteiskunnassa aina täysin käsitettävissä.

Koistinen on myös tutkimuksessaan kysynyt nuorilta millaista tukea he olisivat tarvinneet itsensä ja perheensä kotouttamisen tueksi perheenyhdistämisen jälkeen (2006, 115–116). Itselläni palvelutarpeiden kartoitus käsitti koko perheenyhdistämisprosessin eri vaiheet. Koistisen tutkimuksessa nuoret eivät osanneet tuoda esiin mitään erityisiä parannusehdotuksia, ainoastaan vanhempien mahdollisuuksia suomen kielen oppimiseen ja palkkatyöhön oli tuotu esiin (2006, 116).

Tässä tutkimuksessa nuoret toivat selkeästi esiin tarpeen verkostoitua kantaväestön kanssa. Haastattelemani nuoret ovat kaikki olleet EHJÄ ry:n tuessa, joka

heidän osaltaan on toiminut linkkinä suomalaiseen yhteiskuntaan ja edistänyt monen nuoren tapauksessa tämän omaa kotoutumista. Moni heistä osasi tuoda esiin myös jonkun perheenjäsenensä tarpeen esimerkiksi EHJÄ ry:n antaman tuen kaltaiselle tuelle. Tukiperhe ja edustajat nähtiin myös myönteisenä ja kotoutumista edistävänä elementtinä perheenkokoajan kannalta.

8 POHDINTA

8.1 Tavoite, menetelmät ja saadut päätulokset

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää niitä tekijöitä, jotka joko edistävät tai vaihtoehtoisesti hidastavat ja pahimmillaan estävät perheenkokoajanuoren sekä perheen integroitumista yhteiskuntaan. Menetelmäksi valikoitui teemahaastattelu, joka toimi tutkimuksessani hyvin. Teemat mietin etukäteen yhdessä EHJÄ ry:n projektityöntekijöiden kanssa. Teemahaastattelun runkoa tehdessäni hyödynsin tekemääni mallia perheenyhdistämisprosessista. Tämä kokonaisuus toimii mielestäni erinomaisesti tutkimuksessani. Haastattelumateriaalia oli helppo analysoida ja tulosten kirjaaminen auki sujui kivuttomasti.

Yksilöhaastatteluista pyrin luomaan rentoja tilaisuuksia ja silti luottamuksellisia. Tässä onnistuin hyvin sillä nuoret halusivat kertoa tarinaansa minulle. Nauhurin ollessa päällä pidin kiinni aiheesta pysymisestä. Haastattelun jälkeen jatkoimme usein keskustelua nuorten kanssa, välillä niin että myös EHJÄ ry. ohjaaja liittyi seuraamme. Aineistoon oli hyvin tyytyväinen: nuoret toivat haastatteluissa esiin myös perheenyhdistämiin liittyviä kielteisiä tunteita jonkin verran.

Tutkimuksessani nuoret kokivat poikkeuksetta voivansa paremmin ja olevansa onnellisempia kuin aikana ennen perheenyhdistämiä. Perheidensä auttaminen oli haastattelimilleni nuorille itsestänselvyys – velvollisuus, jonka toteuttamisesta ei ollut kahta kysymystä. Perheen sisäiset ristiriidat ja nuorten oman roolin käsittämättömyys perheenyhdistämisten jälkeen tulivat selkeästi ilmi tutkimuksessani. Ikänsä puolesta vielä epävarmat ja oman identiteettinsä kanssa hukassa olevat nuoret joutuvat tasapainottelemaan kahden kulttuurin välillä, perheenyhdistämisten myötä myös yhteiskunnan, perheen sekä omien odotustensa ristipaineissa.

Perheenyhdistäminen on aina eräänlainen kriisi perheelle, joka tuo suuria muutoksia kaikkien osapuoltensa elämäntilanteisiin. Johtopäätelmänä uskaltaisinkin todeta, etteivät perheenyhdistämiset aina vaikuta vain myönteisesti nuorten tai

heidän perheidensä kotoutumiseen ja elämään. Sen sijaan perheenyhdistämiset asettavat nuorille ja heidän perheille sellaisia haasteita, ettei niistä selviytyminen ja integroituminen uuteen yhteiskuntaan ilman ulkopuolista tukea ole välttämättä mahdollista.

Tulevaisuudessa perheenyhdistämisten kautta tulevien maahanmuuttajien ja täällä perheettään kokoavien tarpeisiin on pystyttävä vastaamaan paremmin. Suomi tarvitsee tulevaisuudessa työkäisiä koulutettuja ihmisiä selviytyäkseen ja säilyttääkseen maineensa korkean elintason ja hyvinvoinnin valtiona. Maahanmuuttajan kotoutuminen työkykyiseksi kansalaiseksi vaatii nykyistä enemmän panostusta. Todisteena tästä on rikollisuustilastoissakin valitettavasti näkyvä kasvava joukko jonkinasteisesti syrjäytyneitä työttömiä ja kouluttamattomia 25-44-vuotiaita maahanmuuttajamiehiä (Niemi 2011, 8-9).

Yhteiskunnallisella tasolla pitäisi pystyä ohjaamaan maahanmuuttajia akkulturaatioprosessissaan integroitumiseen. Tämä edellyttää muutosta nykyisestä ongelmiin keskittyvästä sosiaalityöstä ennaltaehkäisevään sosiaalityöhön. Onnistuneeseen kotoutumiseen vaaditaan moniammatillista osaamista eri sosiaalialan sektoreilta, jotta oikea-aikainen ja ennaltaehkäisevä tuki olisivat mahdollisia.

8.2 Työn ja menetelmien arviointi

Tutkimukseni tulokset olivat hyvin pitkälle sellaiset kuin olin osannut odottaakin. Osaltaan EHJÄ ry:ssä tekemiäni harjoitteluiden ja nyt tämän tutkimuksen myötä ilmitulleet asiat olivat ennestään tuttuja ja odotettavissa. Tämä kuitenkin todentaa Onnistuneeseen perheenyhdistämiseen – projektin tarpeellisuutta ja projektissa mukana olevien työntekijöiden ja projektin aluille panijoiden havaitsemien asioiden olemassaolon.

Minulle henkilökohtaisesti tutkimus on antanut selkeämmän kuvan koko perheenyhdistämisprosessista ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Toisaalta tutkimukseni myötä minulle on myös selkiintynyt se, miten hankalaksi perheenyhdistämiset on tehty muun muassa uudistetun Ulkomaalaislain myötä. Lisäksi etukäteen

minulla oli perheenyhdistämisistä näkemyksenä, että niiden vaikutukset nuorten ja nuorten perheiden elämään olisivat pääasiassa myönteisiä. Tutkimuksen myötä tämä asia ei ole näyttäytynytkään niin ilmeisenä.

Lopputulokseen olen tässä ja nyt tyytyväinen. Tutkimukseni tekemistä on varmasti hankaloittanut olemassa olevien tutkimusten puute. Aihetta olisin voinut rajata vielä tiukemmin ja keskittyä laajemmin tiettyihin ilmiöihin, kuten perheen akkulturaatioon. Kuitenkin olen kaiken kaikkiaan tyytyväinen tämänhetkiseen työhöni ja koen sen antavan tarvittavan perustiedon perheenyhdistämisistä.

8.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa, mikäli vastaavia ilmiöitä ja selityksiä löytyy myös muista tutkimuksista. Tutkimuksen analyysia, tulkintaa ja johtopäätöksiä tehdessä on tärkeää käydä keskustelua muiden alaan liittyvien tutkimusten kanssa, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Aaltola & Valli, 2001, 59, 61.) Omalla kohdallani alusta asti suurimmaksi ongelmaksi nousikin aiempien vastaavien tutkimusten puute. Toisaalta maahanmuuttajien kotoutumista on tutkittu paljon ja myös siihen vaikuttavia tekijöitä on kartoitettu. Perheenyhdistämisten vaikutuksia yleisellä tasolla (kun perheenkokoaja on joku muu kuin perheen lapsi) on tutkittu jonkin verran. Maahanmuuttajanuoren ollessa perheenkokoajana siihen liittyvät ilmiöt ja problematiikka on kuitenkin erilaisista kuin esimerkiksi perheen vanhemman toimiessa perheenkokoajana.

Tutkittaville on tutkimusta tehtäessä annettava riittävästi tietoa tutkimukseen osallistumisesta ja saatava haastateltavilta suostumus tutkimuksen tekemiseen, kun tutkimus kohdistuu ihmisiin (Hirsjärvi ym. 2003, 26- 27). Haastateltavien hankkimisen suorittivat EHJÄ ry:n ohjaajat. Tähän päädyttiin, koska uskoimme nuorten tulevan haastateltavaksi mieluummin kun tuttu ihminen pyytää heitä tulemaan. Haastateltavia hankittaessa kuitenkin jo kerrottiin, että haastattelut teen minä, eikä ohjaajat itse ole haastattelutilanteessa mukana. Ennen haastattelujen aloitusta istuimme yhdessä ohjaajan ja nuoren kesken hetken ja tutustuimme. Selitin aina ennen haastattelun alkamista, että haastattelut nauhoite-

taan ja ettei haastatteluista saatua materiaalia tulla käyttämään tutkimuksessani niin että henkilö on tunnistettavissa siitä.

Yhdeksi ongelmaksi haastatteluissa muodostui kieli, jonka vuoksi minusta ainakin yhden haastateltavan kohdalla tuntui, ettei hän ymmärtänyt mitä kysyin ja siksi vastasi hyvin suppeasti. Olin kuitenkin ennen haastatteluiden alkua selvittänyt, että aina voi kysyä jos ei ymmärrä jotain – jos jokin asia tai sana on vaikea. Lisäksi pohdin haastateltavien iän vaikutusta haastattelussa. Vaikka kaikki haastateltavat olivat kokemusasiantuntijoita – tuntui minusta välillä, etteivät kaikki nuoret luottaneet omiin näkemyksiinsä asiasta tai eivät osanneet tuoda sitä esiin haluamallaan tavalla. Tähän saattoi vaikuttaa myös kulttuuritausta, jonka kohdalla pohdin halusivatko haastateltavat jossain asioissa kertoa sen mitä minä halusin kuulla. Litterointivaiheessa huomasin yhden haastateltavista sanovat monta kertaa haastattelun aikana, kerrottuaan jostain tilanteesta tai asiasta liittyen perheenyhdistämiseen, lopuksi että: ”Eiks ni?”.

EHJÄ ry:tä haastatteluympäristönä pidän kuitenkin parhaana mahdollisena paikkana haastatella maahanmuuttajanuoria. Nuoret luottavat ”ehjäläisiin” ja vaikka olin vain harjoittelijana EHJÄ ry:ssä, tuntui että nuoret luottivat myös minuun. Tämä loi toisaalta myös paineita tehdä haastattelutilanteista sen luottamuksen arvoisia tilanteita. En usko, että olisin saanut yhtä hyvää aineistoa koottua ilman ”ehjäläisten” saamaa luottamusta maahanmuuttajanuorten keskuudessa.

8.4 Toiminta- tai kehittämisehdotukset toimeksiantajalle

Onnistuneeseen perheenyhdistämiseen -projekti on saanut alkunsa kohtaamisista nuorten perheenkokoajien ja heidän perheidensä kanssa. Kohtaamisissa on ennen kaikkea noussut huoli niin nuorten perheenkokoajien hyvinvoinnista, omasta kotoutumisesta ja syrjäytymisriskistä kuin koko perheen kotoutumisesta. Tulevaisuudessa toivottavasti projektin myötä nämäkin ihmiset saavat kaivattua ohjausta ja apua perheenyhdistämistilanteisiin.

Tutkimukseni tulokset eivät mielestäni anna EHJÄ ry:n Onnistuneeseen perheenyhdistämiseen – projektille juurikaan uutta tietoa. Tästä huolimatta se kuitenkin todentaa olemassa olevaa tarvetta ohjaukselle perheenyhdistämistilanteisiin. Toisaalta se myös todentaa niiden ilmiöiden ja tekijöiden olemassaoloa, jotka projektiin ryhdyttäessä on jo tiedostettu.

8.5 Jatkokehittämisideat

Kirjassa Poliisi ja maahanmuuttaja (Tanner, A. 2008) tuodaan esiin mielenkiintoinen kysymys: Kotoutuminen – maahanmuuttajan oikeus vai velvollisuus? Eriytyisesti kieli, tavat ja pyrkimykset työllistyä nähdään kotoutumisen kannalta sekä oikeuksina että velvollisuuksina. Omaan kieleen, kulttuuriin ja osallistuminen yhteiskuntaan nähdään maahanmuuttajan oikeuksina. Tutkimuksessa voitaisiin selvittää esimerkiksi, miten yhteiskunnalliselta tasolta pystytään vastaamaan kotoutumiselle asetettuihin vaatimuksiin ja onko kotoutumiselle pystytty tarjoamaan vaatimusten tasoiset puitteet.

Mielenkiintoinen ristiriita, joka tuli tutkimukseni aikana esiin liittyi länsimaisen, individualistisen, yksilön oikeuksia ja arvoja korostavan yhteiskunnan sekä maahanmuuttajanuoriin suunnattujen odotusten välille. Yhteiskunnan puolelta odotetaan, että nuori maahanmuuttaja kotouttaa monihenkisen perheensä, käytännössä yksin, suomalaiseen yhteiskuntaan. Jos kyseessä olisi valtaväestöön kuuluva samanikäinen nuori, ei vastaava käytäntö olisi mahdollista, jos vertaa esimerkiksi tilanteeseen, jossa juuri itse täysi-ikäiseksi tullut nuori saa huollettavakseen alaikäiset sisaruksensa.

Tutkimuksen aikana olen saanut lukemattoman määrän ideoita jatkotutkimuksille ja selvityksille. Yhteiskunnallisella tasolla olisi mielenkiintoista muun muassa saada tutkittua tietoa muutaman vuoden kuluttua siitä miten lakiuudistukset ovat vaikuttaneet perheenyhdistämisiin Suomessa? Ovatko lakiuudistukset parantaneet vai heikentäneet maahanmuuttajien kotoutumista?

Haastatteluissani tuli esiin myös suvun tai perheen kunniaan liittyvät asiat. Tutkija, jota kiinnostaa eriaikaiseen kotoutumiseen liittyvät ongelmat ja ristiriidat,

voisi perehtyä tutkimuksessaan tarkemminkin kunnia-asiaan ja erityisesti maahanmuuttajataustaisten naisten asemaan uudessa yhteiskunnassa. Minusta asian käsitteleminen tässä tutkimuksessa sivulauseissa ei olisi tehnyt sille oikeutta.

LÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. 2007. Ikkunoita Tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aaltola, J. & Valli, R. 2001. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Alanko, S., Marttinen, I. & Mustonen, H. 2011. Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turva-paikanhakijat Suomessa. Yksin tulleet –projektin loppujulkaisu. Helsinki: Yhteiset Lapsemme ry.

Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. 2005. Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöliitto Väestön tutkimuslaitos ja Kotipuu. Helsinki: Väestöliitto.

Alitolppa-Niitamo, A. 2010. Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa: Maahanmuutto ja sukupolvet. Martikainen, T. & Haikkola, L. (toim.). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 60/1991.

Berry, J. W. ym. 2006. Design of the Study: Selecting Societies of Settlement and Immigrant Group. Teoksessa: Immigrant Youth in Cultural Transition. Berry, J.W., Phinney, J.S., Sam, D.L. & Vedder, P. (toim.). USA: Lawrence Erlbaum Associates, 15-45.

Berry, J. W. ym. 2006. Introduction: Goals and Research Framework for Studying Immigrant Youth. Teoksessa: Immigrant Youth in Cultural Transition. Berry, J.W., Phinney, J.S., Sam, D.L. & Vedder, P. (toim.). USA: Lawrence Erlbaum Associates, 1-14.

Erytishuoltojärjestöjen liitto, EHJÄ ry 2012. Viitattu 24.10.2012 www.ehja.fi > EHJÄ ry.

Erytishuoltojärjestöjen liitto, EHJÄ ry 2012. Viitattu 26.10.2012 www.ehja.fi > Yhteystiedot > Ajankohtaista > Lue lisää >EHJÄ ry:n tuetun asumisen toiminta valittu hyväksi käytännöksi.

Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa: Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Aaltola, J. & Valli, R. (toim). Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.

Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999.

Heinonen, R. 2012. Opas maahanmuuttajien ohjaukseen Raison sosiaalitoimistossa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Pori: Diakonia ammattikorkeakoulu.

Hirsjärvi, S. ; Remes, P. & Sajavaara, P. 2003. Tutki ja kirjoita. 6.-9. painos. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S. ; Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Helsinki: Tammi.

Ikonen, K., Kumpumäki, T., Marttinen, I., Mustonen, H., Männistö, Y. & Wikstedt A. 2010. Koto-na Suomessa – Tarinoita ja artikkeleja maahanmuutosta. Helsinki: Yhteiset Lapsemme ry.

IOM, International Organization of Migration, IOM Office in Helsinki 2012. Viitattu 1.11.2012. www.iom.fi > Projects > Current Projects > Movements > Family Reunification self-payer services to Finland.

Kotouttamisen seudullisten- ja alueellisten verkostojen vahvistaminen –hanke 2011. ”Jatkuva huoli, ikävä ja suru” – kokemuksia perheenyhdistämisestä. Vantaa: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus, Socca.

Koistinen, S. 2006. "Dream came true" - pakolaisnuorten kokemuksia perheenyhdistämisestä. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Lahikainen, A. 2010. Minuuden sosiaalinen rakentuminen. Teoksessa: Arjen sosiaalipsykologia. Suoninen, Pirttilä-Backman & Lahikainen (toim). Helsinki: WSOYpro Oy.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Maahanmuuttovirasto 2012a. Toimeentuloedellytys. Viitattu 23.10.2012 www.migri.fi > Perheenjäsenen luokse Suomeen > Toimeentuloedellytys.

Maahanmuuttovirasto 2012b. Yksintulleiden alaikäisten määrät kansalaisuuksittain 2006-2010. Viitattu 3.6.2012 www.migri.fi > Tietoa virastosta > Tilastot > Turvapaikka- ja pakolaistilastot.

Martikainen, T. & Haikkola, L. 2010. Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9-43.

Matinheikki-Kokko, K. 1994. Suomen pakolaisvastaanotto –periaatteet ja käytännöt. Teoksessa Maahanmuuttajat –kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Liebkind, K. (toim.). Helsinki: Gaudeamus.

Muhammed, H. 2009. Alaikäiset turvapaikanhakijat mediakeskustelussa. Teoksessa: En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Keskinen, S., Rastas, A. & Tuori S. (toim.). Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.

Niemi, H. 2011. Ulkomaalaiset rikoksen tekijöinä ja uhreina. Haaste 3/2011, Suomi, 7-11.

Nuorisoasuntoliitto ry 2012. Maahanmuuttaja-asiakkaan kohtaaminen. Viitattu 9.9.2012 www.nal.fi > Nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisyhanke > Materiaalit ja julkaisut > Maahanmuuttaja-asiakkaan kohtaaminen.

Onnistuneeseen perheenyhdistämiseen. Hankesuunnitelma. 2011. Erytishuoltojärjestöjen liitto, EHJÄ ry.

Pakolaisneuvonta ry 2012. Lakimies Hanna Laari. Perheenyhdistämisen perusteet –koulutus 11.5.2012. Turku.

Phinney, J.S. ym. 2006. The Acculturation Experience: Attitudes, Identities, and Behaviors of Immigrant Youth. Teoksessa: Immigrant Youth in Cultural Transition. Berry, J.W., Phinney, J.S., Sam, D.L. & Vedder, P. (toim.). USA: Lawrence Erlbaum Associates, 71-116.

Pääkaupunkiseudun osaamiskeskus, Socca 2011. Minun muistivihkoni. Viitattu 25.8.2012 www.socca.fi > Kehittäminen > Maahanmuuttajatyö > Minun muistivihko ja taitovihko.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Separated Children in Europe programme 2009. Statement of Good Practice. 4., uudistettu versio. Tanska: Pelastakaa Lapset ry.

Siekinen, K. 2001. Syvähaastattelu. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Aaltola, J. & Valli, R. (toim). Jyväskylä: PS-kustannus, 43-58.

Sosiaaliportti 2012. Hyvät käytännöt: Tuettu asuminen. Viitattu 25.8.2012 www.sosiaaliportti.fi > Hankkeet > Hyvä käytäntö > Haku: tuettu asuminen.

Suomen Punainen Risti 2012. Kotoutumiskaari. Viitattu 25.8.2012 www.rednet.fi > Tieto ja taito > Monikulttuurisuus > Toimintaa tukevat materiaalit > Kotoutumiskaari.

Suomen Punainen Risti 2012. Viitattu 1.11.2012 www.punainenristi.fi > Tutustu Punaiseen Ristiin > Työmme Suomessa > Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten vastaanotto > Kysymyksiä ja vastauksia: Punainen Risti ja pakolaiset.

Suominen, S. & Tuominen, M. 2007. Palveluohjaus. Portti itsenäiseen elämään. Helsinki: Profami oy.

Tanner, A. 2008. Poliisi ja maahanmuuttaja. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Tilastokeskus 2012. Väestö. Viitattu 25.7.2012. http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#turvapaikanhakijat .

Käypä hoito – suositus 2010. Traumaperäiset stressireaktiot ja -häiriöt. Viitattu 9.9.2012 www.kaypahoiti.fi > Suositukset > Aakkosittain > Traumaperäiset stressireaktiot ja -häiriöt.

Tunnekieli. 2006. Batulo, E. Esitetty 1.9.2006. YLE Opetus.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Latvia: Tammi.

Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301.

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21.

YK-järjestelmä. Yhdistyneet Kansakunnat. Viitattu 25.8.2012 www.yk.fi > YK -järjestelmä.

Haastattelurunko

1. TAUSTATIEDOT: Hakuprosessi

- Milloin täytit hakemuksen perheenyhdistämisestä?
- Milloin sait päätöksen perheenyhdistämisestä?
- Keitä hait perheenyhdistämisen kautta?
- Ketkä tulivat Suomeen?
- Olitko tyytyväinen päätöksestä?
- Miltä sinusta tuntui kun olit saanut päätöksen?

2. AIKA PÄÄTÖKSEN SAAMISESTA PERHEEN SAAPUMISEEN

- Mitä asioita sinun piti hoitaa ennen perheesi saapumista Suomeen?
  - Missä olisit tarvinnut apua?
  - Mihin asioihin sait apua?
  - Mistä sait apua?
- Miten sinä itse valmistauduit perheen tuloon?
  - Saitko jostain ohjausta perheen saapumiseen?
  - Miten sinua olisi voinut valmistella perheen saapumiseen?
- Miten perheen matkat järjestyivät?
  - Kuka järjesteli matkoja?
  - Kuka maksoi matkat?
  - Kuinka pian päätöksen jälkeen perhe saapui?
- Miltä sinusta tuntui kun olit matkalla perhettä vastaan?
  - Oliko muita ihmisiä perhettä vastassa? (SPR, Sosiaalityöntekijä, joku ystävä tms.)
  - Kuinka kauan olit ollut erossa perheestäsi?
  - Tunnistitko perheenjäsenesi kun tapasit heidät lentokentällä?
  - Oliko sinulle annettu ohjeet miten saat perheesi Helsingistä kotiin? Mennikö matka hyvin?
  - Olisitko tarvinnut enemmän ohjausta hakuun?
  - Millaista apua olisit tarvinnut?
  - Miltä sinusta tuntui nyt kun perhe oli täällä?

3. PERHE ON SUOMESSA: Uusi arki

- Mikä oli sinun elämäntilanteesi kun perhe saapui?
  - Opiskelitko? Olitko töissä?
  - Tuliko sinulle paljon poissaoloja koulusta/töistä sen jälkeen kun perheesi saapui?
  - Miksi ja missä tilanteissa?
  - Millaisia tunteita sinussa herätti se, että hoidit perheesi asioita?
  - Olisitko tarvinnut ulkopuolista apua asioiden hoidossa?
  - Saitko jostakin apua?
  - Millaista apua olisit tarvinnut?
- Perheenyhdistämisten alkuvaiheen kotouttamispalvelut:
  - Miten nämä palvelut ovat hoituneet sinun perheesi osalta?
  - Oletko joutunut toimimaan usein perheenjäsenesi tulkkina?
  - Oletko joutunut järjestelemään asioita perheenjäsenesi puolesta?
- Miten sisun roolisi muuttui perheen saavuttua? (esim. Äiti, isä/huoltaja tai sisko/veli tai lapsi/tytär/poika)
  - Kenen perheenjäsenesi mielestä olisi pitänyt hoitaa perheen asioita?
  - Olisivatko he itse pystyneet hoitamaan asioitaan?
  - Olisivatko he halunneet hoitaa itse asioitaan?
  - Olisiko perheesi pärjännyt ilman sinua?

4. ARJEN VAKIINTUMINEN

- Missä tilanteessa perheenjäsenesi ovat nyt? (Punaisen Ristin Kotoutumiskaari)
- Millaista apua koet, että perheesi tarvitsisi tällä hetkellä?
- Millaista apua/tukea koet itse tarvitsevasi tällä hetkellä?

Kotoutumiskaari, Suomen Punainen Risti

